

Landsbygd i förändring

Landsbygd i förändring

Boverket, januari 2008

Titel: Landsbygd i förändring

Utgivare: Boverket januari 2008

Upplaga: 1

Antal ex: 100

Tryck: Boverket internt

ISBN: 978-91-85751-76-1

Sökord: tätortsnära landsbygd, markanvändning, utveckling, konflikter, lagar, regler, landsbygdsplanering, kommunal planering, regional planering, länsstyrelser, kommuner, exempel, Östhammar, Västerås, Munkedal, Halmstad, Göteborg

Foto omslag: Björn Edström

Publikationen kan beställas från:

Boverket, Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona

Telefon: 0455-35 30 50 eller 35 30 56

Fax: 0455-819 27

E-post: publikationsservice@boverket.se

Webbplats: www.boverket.se

Denna skrift kan på begäran beställas i alternativa format.

© Boverket 2008

Förord

Landsbygdsfrågorna är rätt nya i planeringssammanhang. Den fysiska planeringens bakgrund i stadsbyggnadskonsten har gjort att planer och frågeställningar mest fokuserat på reglering och utformning av urban miljö och landsbygdens roll mest varit att tillhandahålla råmarken för nya exploateringsområden.

Det var först med kommunsammanslagningarna runt 1970 som landsbygdsfrågorna började uppmärksammas i planeringen då de nya kommunerna var tvungna att inventera de stora landsbygdsområden som inkorporerats. I översiktsplanerna som blev obligatoriska genom plan- och bygglagen 1987 behandlades därför även utvecklingen på de mark- och vattenområden som inte bestod av tätorter. De sedan dess ökade kraven på att skydda landskap och natur, samt att bemästra olika miljöproblem, har ytterligare ökat behovet av att behandla landsbygdsfrågor i planeringen.

Ännu behandlas landsbygden ofta utifrån stadens perspektiv. Landskapet som vistelsemiljö, landskapsbildsskyddet och omsorgen om naturskydd är det som står i fokus i den fysiska planeringen. Samtidigt med ett stort intresse för landskapets *utseende* har intresset för de näringar och verksamheter som ska konkurrera om marken utanför tätorterna varit ljust. Sedan de förra seklernas stora skiftesreformer avslutades har varken myndigheter eller landsbygdens befolkning visat något större intresse av att reglera markanvändningen utifrån näringsmässiga perspektiv och jord- och skogsbrukets ekonomibyggnader har inte ens krävt bygglov.

Idag märker vi dock att markkonflikterna på landsbygden hårdnar i takt med att de areella näringarna förändras och rationaliseras, energiproduktion blir mer arealkrävande, landsbygden börjar återbefolkas av människor med i huvudsak en urban livsstil och miljöintresset får allt fler stadsbor att söka sig ut på landsbygden för rekreation. Samtidigt finns behovet av nya exploateringsområden kvar runt många tätorter. Gränsen mellan stad och land är inte längre så tydlig.

Detta leder inte självklart till slutsatsen att landsbygden måste detaljplaneras men denna skrift vill inleda en diskussion om de ekonomiska och sociala förändringar som sker på landsbygden och som ofta leder till konflikter mellan olika markintressen. Rapporten har författats av vår konsult, arkitekt Björn Edström på Malmström och Edströms arkitektkontor, som en del i underlaget för Boverkets miljömålsarbete med hushållning av mark och vatten. Initiativtagare och diskussionspartners på verket har varit enhetschefen Mårten Dunér samt projektledaren Sofie Adolfsson Jörby.

Karlskrona januari 2008

Mårten Dunér
enhetschef för planenheten

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
2. Bärkraft i landsbygdsplaneringen	11
<i>Kulturlandskapet</i>	11
<i>Bärkraft</i>	12
<i>Skydd</i>	13
<i>Gentrifierad</i>	14
<i>Megaformen</i>	14
3. Konflikter och utveckling	17
<i>Konflikterna – typer och aktörer</i>	18
<i>Summering</i>	25
4. Strategi och taktik i planeringen av landsbygden	27
<i>Rörelser i tid och rum</i>	27
<i>Strategi</i>	28
<i>Taktik</i>	33
<i>Scenario; Generellt bygglov som taktiskt medel</i>	35
<i>Slutsatser</i>	37
5. Styrmedel och instrument – en orkester kollationeras	39
<i>Regleringar</i>	40
<i>Stimulering</i>	41
<i>Förprovning av djurskydd och miljöprovning – en konsekvensbeskrivning</i>	43
<i>Summering</i>	45
6. Delstudier	47
<i>Munkedals kommun – utveckling och översiktsplanering</i>	47
<i>Halmstad och Wapnö samspel mellan kommun och stor aktör</i>	50
<i>Västra Götaland – Göteborg</i>	52
7. Sammanfattning	57
8. Källförteckning & referenser	59

1. Inledning

Det som händer på landsbygden idag är nytt. Syftet med uppdraget från Boverket är att få en ingång till diskussionen om hushållningen med mark och vatten i den tätortsnära landsbygden, och att föra en diskussion om konflikter och möjligheter i denna gentrifierade landsbygd. Genom exempel från olika kommuner, Östhammar, Västerås, Munkedal, Halmstad och Göteborg belyses olika aspekter av problemkomplexet.

Min bakgrund i detta arbete, och det perspektiv jag har försökt att hålla, utgår ifrån att jag i samband med byggnadsprojekt utanför detaljplanelagda områden funderat över regelverkens samordning och deras funktionalitet ur näringens och kommunernas perspektiv. I arbetet med stora djurstallar prövas projekten mot länsstyrelsen, riksantikvarieämbetet och i vissa områden naturvårdsverket. De stora djurstallarna för det nya strukturrationaliserade lantbruket prövas inte av de lokala förvaltningarna i kommunen. Det medför att kommunen kan stå utan kunskap om vad som pågår inom den areal som man har planeringsmonopol för. De hus vi talar om är ”megaformer” i storleksordningen 4 till 8 handbollsplaner i en byggnad, vilket medför att de blir mycket påtagliga inslag i den kommunala landskapsbilden.

Kommunen kan vinna fördelar för helheten genom att ha visst inflytande på dessa investeringars lokalisering och i bästa fall kunna skapa vinster och positiva synergieffekter genom samordning. Näringen kan också göra vinster med en sådan utveckling genom att få en effektivare försörjning av gemensamma nyttigheter som till exempel infrastruktur.

Om det i lantbruksföretagen görs en investering i en mjölkgård så är det stor sannolikhet för att fler aktörer kommer igång med liknande projekt i en slags positiv dominoeffekt. Läger man då en samordnande kraft bakom den sammantagna exploateringen kan något nytt uppnås. En kommunal planering kan utgöra en sådan samordnande kraft. Investeringar i mjölkkopplatser ökar nu för andra året i rad. Ifrån Norge har jag ett exempel där man inom ett fylke (län) startade 27 projekt som avsåg byggnation av kostall för mjölkkobesättningar under ett drygt halvår.

I det tätortsnära kulturlandskapet har den klassiska situationen att, ”land föder stad” – bytts till att – ”stad föder land”. Här sker nu en blandad utveckling som är nydanande och den kan bära på framtida möjligheter och problem som inte hanterats tidigare. Resurser och befolkning överförs från

stad till land och det historiska flödet av föda från omland in till staden är ersatt med en global matlogistik. En möjlig ny utveckling är att staden ekonomiskt försörjer landet medan landet i storstadsregionerna, inom ramen för samhällets mål om en långsiktigt bärkraftig och hållbar utveckling, åter börjar producera livsmedel för att återupprätta en viss lokal försörjningsgrad.

Vi har en ny demografisk förändring på landsbygden och runt tätorterna. Den tätortsnära landsbygden utgör tillsammans med storstäderna de delar som har en positiv befolkningsutveckling. Det är ett trendbrott och det är viktigt att tidigt försöka fånga upp konsekvenserna av denna nya utveckling. Etableringsformer och levnadsmönster är nya. Ta till exempel hästboendet som är en ny viktig och resursstark aktör. När det gäller boendet på hästgård hamnar vi omedelbart i intrikata tolkningar av när det är areell näring och när det är fritidsverksamhet eller annan tjänsteproducerande verksamhet än areell verksamhet eller del av areell näring.

Regelverken är inte konstruerade för det som sker nu. De är inte anpassade för att hantera de nya situationerna i tätortsnära lägen som uppstår när traditionella näringar möter nya näringar och nya bostadsformer. Regelverken konstruerades för en situation där stad var stad och land var land och den gång de möttes var när land skulle omvandlas till stad.

Ett ökande antal intressenter i närområdet av de större tätorterna, inom 45 minuters resväg, medför att man under delvis oreglerade omständigheter erhåller ett ökat antal konflikter. Detta är till förfång för de berörda individerna i första hand, men det hindrar även att goda utvecklingsspiraler kommer igång i samhällsutvecklingen. Sammantaget fördröjer eller försvagas en möjlig positiv utveckling runt tätorterna, och vi får en stor belastning av administrationerna i länsstyrelsen och kommunen.

Min inblick i hur både kommun och länsstyrelse arbetar är att man allt mer anlägger en myndighetsutövning baserad på kompetensstöd och utveckling som grund för att uppfylla sitt uppdrag. Länsstyrelsen och kommunerna samverkar i projekt som bygger kunskap och grundlägger utveckling. Detta är ett paradigmskifte från den granskande, prövande och beslutande myndighetsutövning. Myndigheten är på väg från att besluta fram en önskad utveckling till att via aktiv processutveckling leda viktig samhällsutveckling in i önskade fåror. Här finns granskningar där JO haft synpunkter på om myndigheten granskar projekt som man varit för djupt engagerad i. Gränsdragningsproblemet hamnar inom länsstyrelsen.

Bärkraftfrågan är central i varje samhällsprocess. Man har satt som överordnat mål från riksdagen att vi ska ha ett långsiktigt bärkraftigt samhälle. Centralt för att uppnå detta är att vi i samhället minskar energianvändningen och hushållar bättre med ändliga resurser.

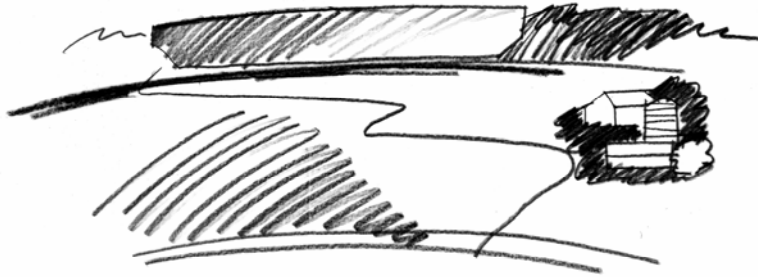
Fortsatt ekonomisk tillväxt förutsätter att man för varje tillväxtprocent minskar energianvändningen. Detta måste vara i fokus i varje projekt och planeringsprocess.

Min tes är att kommuner ska ges ansvar för att planera och tillståndspröva verksamheter och markanvändning utanför tätorten även inom de areella näringarna. Detta kommer att diskuteras och få en bakgrundsbelysning i det följande. Jag är väl medveten om att de areella näringarna inte ser läget på detta sätt idag. Men i den tätortsnära zonen är denna hållning nödvändig och då är det svårt att se ett undantag längre ut på landsbygden. En sådan

gränsdragning kommer då att ge upphov till konflikter där den ska läggas ut.

Det kräver att kommunen allokera resurser till kunskaps- och kompetens för att klara sitt ansvar. På samma sätt som man byggt upp kompetens för tätorten. Som komplement bör då den statliga kompetens som idag utför djurskyddsprovning och miljöprovning samordnas inom ramen för kommunernas bygglovsprovning.

Detta hindrar inte dagens förslag att flytta djurskyddstillsyn till länsstyrelsen. Meningen är att kommunen ska vara kanalen för det samlade ärendet. Expertkåren på länsstyrelsen står inte i motsättning till kommunalt ägda processer.

2. Bärkraft i landsbygdsplaneringen

I mitt arbete vill jag försöka fördjupa och precisera vissa av de begrepp som vi rör oss med i de allmänna diskussionerna om planering och i diskussionerna kring landsbygdsplanering.

Kulturlandskapet

Landsbygden är det som inte är tätort det vill säga över 95 procent av Sveriges yta. Landsbygden används aktivt genom brukande samt för kommunikation, rekreation mm. De viktigaste producenterna på landsbygden sammanfattas i de areella näringarna och populärt kallar man dem även för de gröna näringarna. De står för cirka 8 procent av vår BNP och sysselsätter cirka 2 procent av arbetskraften direkt och cirka 12 procent av arbetskraften indirekt. (Jordbruksstatik 2005)

Vi talar ofta om naturen och kulturlandskapet som två delar av det som inte är tätort. Det finns inte i Sverige mer än försumbart av orörd naturmark kvar. Människan har bearbetat, planterat, utvunnit eller skördat över i stort sett hela landytan. Även landskap som endast betats, såsom delar av fjällvärden och viss skogsmark, räknas också till kulturlandskapet. Skogen som har gallrats fällts och nyplanteras är också en del av. Fortsättningsvis använder jag därför konsekvent kulturlandskap som benämning för det som inte är tätort. Tätorterna ligger i kulturlandskapets gröna bäddkläder.

Kulturlandskapet är påverkat på olika sätt. Sin artrikedom i flora och fauna är ett resultat av det hittillsvarande bruket – kultivering. Vi ingår i en förändring, kultivering, av landskapet. I förhållande till någon form av urtyp av naturlandskap så har artrikedom ökat i vissa fall och i andra fall minskat. Detta är av betydelse för diskussioner om levande landsbygd, biologisk mångfald, skyddsåtgärder för landskapsbild, biotoper och dylikt. Hela landsbygden som den upplevs idag, representerar en ögonblicksbild i en utvecklingskedja. Det är alltså inte tillståndet som sådant eller biotopen så som den är formad just nu, som nödvändigtvis ska gälla för framtiden. Det nödvändiga är att gemensamt bestämma hur man ska utveckla biotoperna i kulturlandskap. Biotoper ska vägas in som en faktor i en utvecklingsstrategi och prövas med hushållnings- och bärkraftskriterier.

Riksdagsbeslutet att vi ska sträva mot en långsiktigt hållbar utveckling för Sverige ska vara utgångspunkten för det lokala arbetet och utgöra grunden i våra bedömningar.

Bärkraft

Med syftet att stärka innebörden och möjligheten att konkretisera begreppet bärkraft har jag tagit in det resonemang som Filosofen Thomas Anderberg för i sin bok ”Den Mänskliga Naturen”. Han talar om tre nivåer eller plattformar.

- Biologisk bärkraft
- Ekonomisk, Social och Kulturell bärkraft
- Estetisk bärkraft

Dessa utgör tre nivåer som är fruktbara som struktur för diskussionen om utvecklingen av kulturlandskapet. Bärkraft är enligt Anderberg en avsaknad av överbefolkning. Genom detta skapar han en koppling till människan.

Biologisk bärkraft avser den elementära balansen mellan människa och den omgivande naturen. Kan den omgivande naturen föda människan och kan hon överleva långsiktigt så har vi en bärkraftig situation. Om människan inte kan få sitt livsuppehälle ur miljön utan att föröda den, är miljön överbefolkad. Regelbundet uppstår en situation där ett djur eller en växtart blir för stor för sin biotop. Om problemet är återkommande men inte varaktigt så anpassas biotopen och arten till varandra. Det kan ske genom att arten minskar men det kan också ske en emigration till omgivande biotoper. Alternativt så anpassas biotopen till arten, till exempel genom att andra arter konkurreras ut eller den gynnade artens födoväxter får en ökad tillväxt och utbredning i biotopen. Lyckas inte något av detta kommer arten att dö ut. En överbefolkningssituation har inte kunnat ackumuleras och lösas inom ramen för biotopens adaptation, anpassningskapacitet. Människan har vidgat sitt existensutrymme i alla biotoper med bioteknologiska hjälpmedel långt förbi vad som ursprungligen var biologiskt möjligt. Samtidigt hålls alla konkurrerande arter i schack och naturliga fiender har kunnat avföras. Människan har utan att lämna den biologiska plattformen höjt sig till en ny nivå där hjälpmedel, som till exempel transporter och mediciner, ökar bärigheten för miljöer långt utöver den biologiska. Människan har utvecklat sina miljöer till en ny nivå, den ekonomiska sociala och kulturella miljön.

Den andra nivån av bärkraft – den ekonomiska, sociala och kulturella. Bärkraften måste utöver en biologisk dimension förstås mot bakgrund av den tillgång av varor, förädlingsmöjligheter och marknadsaktörer vi har i en specifik situation. Den ekonomiska bärkraften är beroende av, och kan variera, med hur framgångsrikt det valda lokala ekonomiska systemet är. Ekonomisk överbefolkning ska ses som en faktor bland övriga. Det kan till exempel finnas en blomstrande handel men detta till trots uppstår en biologisk överbefolkning. I ett önskat läge i en marknadsekonomi är balansen mellan säljare, köpare och producenter god. Social överbefolkning kan sägas råda när samspelet mellan människor i miljön slutar fungera. Det beror på att man inte kan uppfylla de sociala villkor som är gruppens norm. När arbetslöshet blir ett varaktigt tillstånd för en betydande del av populationen kan man hävda att den sociala bärkraften sviktar.

Återställande av bärkraft kan vara marknadsstimulans eller arbetsdelning. Kulturella överbefolkningsproblem rör främst mötet mellan olika kulturformer såsom indianer och den västeuropeiska godskulturen och industrialismen, som kom att bli starkt undanträngande för indianbefolkningen. Den kulturella överbefolkningen är då ett faktum när en kulturform av socioekonomisk karaktär tränger undan en annan. Bland de tydligaste exemplen och mest närliggande på kulturell överbefolkning i historisk tid är den konkurrens som nomadfolken i Nordamerika, Europa och Nordafrika varit och är utsatta för. Denna nivå förutsätter en vid en viss tidpunkt bärkraftig biologisk biotop. Den kan dock samtidigt stå i konflikt med både den biologiska och den estetiska.

Estetisk överbefolkning uppstår så snart som biologisk överbefolkning eller ekonomisk överbefolkning hotar värden som värderas högt av människor. Biologiska exempel kan vara att örnar eller trutar försvinner ur skärgården, då kommer något att saknas i den helhetsbild som vi sätter värde på. Ett estetiskt värde har konkurrerats bort. Men det kan även vara ett psykologiskt värde relaterat till exempelvis "frihet". Vi kan även tala om symbolvärden som inympats i det kollektiva medvetandet, "fri som en örn". Biologiskt orienterade värden som "naturens rikedom", "ursprunglighet" eller "artrikedom" har en estetisk dignitet. I en förlängning ligger begrepp som bär en aura av mystik runt sig. Exempel i detta område ligger begrepp som "helhetskänsla". Estetisk överbefolkning är betydligt mer relativ och individanknuten än på den biologiska eller den ekonomiska, sociala och kulturella nivån. Zoologen sörjer den tystade grodarten medan de boende njuter av vunnen nattsömn. Eller varför inte sätta vargen i grodans ställe. Det är i den estetiska överbefolkningssfären som mycket av västerlandets opinionsbildning äger rum.

Relationen mellan; biologisk, ekonomisk, social och estetisk bärkraft är inte enkelriktade eller ersättande varandra. Den biologiska bärkraften och den estetiska bärkraften löper inte sällan parallellt medan den ekonomiska ofta kommer på kollisionskurs med dessa båda. Å andra sidan är den typ av miljö som den västerländska stadsbon skaffat som mönster att uppskatta ofta av typen, ekonomiskt överbefolkad, och saknat bärkraft när man "funnit" den och tagit den till sig. Symbolvärden finns till exempel i ålderdomlig landsbygd eller fiskebyar.

Turism kan illustrera bärkraftsproblem och samspelet mellan de tre plattformarna för bärkraft. Rätt balanserad i en miljö kan den balansera upp den ekonomiska bärkraften, bidra till stöd för den sociala bärkraften och skapa förutsättningar för en uthållig biologisk bärkraft. Jämför diskussionerna i Munkedal och fisket i Örekilsälven.

Men turismen kan också vara som gräshoppsvärmen. Den sveper in över ett område exploaterar, föröder varje bärkraft utom den ekonomiska till att börja med. På kort sikt håller den ekonomiska bärkraften men så småningom sviktar även den och den långsiktiga uthålligheten saknas på alla plattformarna.

Skydd

Skydd är ett taktiskt medel bland andra alternativ och ska prövas mot aktuella strategier och mål för att bestämma när och hur det ska användas. Skydda naturen och naturens mångfald. Det är ett planeringsmedel som vi

hela tiden förknippar med planeringsprocessen och projekt utanför tätorten. Skydd bör vara ett inslag i en planeringsstrategi men skyddsstrategin måste kombineras med andra inslag för att kunna leda till utvecklingen och stödja en bärkraftig utveckling på alla tre plattformarna. Det är inte tillräckligt att i planeringsarbetet nöja sig med att hitta en lösning för den biologiska bärkraften. Ekonomiska, sociala och kulturella måste även de tas in i planeringsarbetet. De estetiska kan tjäna men även motverka en utveckling men vi kan hursomhelst aldrig bortse ifrån den estetiska bärkraften. Den estetiska bärkraften har stor opinionsmässig potential.

Gentrifierad

Gentrifiering av tätortsnära landsbygd har blivit ett begrepp och behöver utvecklas då betydelsen i stadssammanhang skiljer sig delvis från hur vi nu tillämpar den på landsbygden.

Gentrifiering ur engelskans – gentry – ung. herrskapsklass.

I stadsplaneringssammanhang har den varit en tillämplig term närmast med betydelsen uppgradering och ofta använts när man arbetar med, eller lyckats höja statusen för en stadsdel eller kvarter. Berömt exempel är Soho i New York som var en spontan utveckling som kom till stånd på marknads-mässiga villkor. I det efterföljande har det varit en planeringsstrategi. Man har skickat in konstnärer, kulturarbetare och akademiker i områden med låg status. Man lockar med låga hyror. Fastighetsvärdet ökar efter en tid. Snart kan en försiktig sanering äga rum. Fastighetsvärdena ökar ytterligare. Så småningom har man ett uppskattat område med hög status. Svenska exempel är bl.a. utvecklingen på Södermalm i Stockholm och Haga i Göteborg.

Tillämpningen på den tätortsnära landsbygden följer en annan värdeskala eftersom de ursprungliga värdena är höga, inte minst de estetiska. När vi använder gentrifiering i detta sammanhang är det till stor del för att beskriva en utveckling från gles till tät och att den ekonomiska aktiviteten i områdena ökar och statusen höjs. Man kan se hur man med alla tre plattformarna i bärkraftsperspektivet måste lösa en ökad social bärkraft för området utan att den biologiska sviktar.

En uppgift där man för att uppnå det långsiktigt hållbara måste kunna planera för utvecklingen. I botten av begreppet ligger kampen om rummet. G-ordet.

Megaformen

Megaformen är en uppfinning av arkitekturteoretikern Kenneth Frampton. Begreppet är en benämning för komplexa flerfunktionella och mycket stora anläggningar i dagens stadsbyggnad, till exempel de stora konglomerat som moderna kongress/hotell/mässanläggningar utgör. Kännetecknande är att de med hög täthet breder ut sig horisontellt i sitt landskap. Vi har lånat ordet för att det även passar bra in på de nya industriella anläggningar för animalieproduktion som läggs ut i landskapet och som numer kan innehålla många funktioner i en sammanhållen anläggning. Megaformen är den byggnad som tar andan ur dig när du står invid den. De representerar det nya lantbrukets skala. Se bilder.

Löhammar Hargs Bruk Östhammar

Foto Björn Edström

Genom att sätta dessa begrepp med ökad precision och tyngd avser jag att begreppen ska kunna stödja det fortsatta arbetet med planeringsfrågor för landsbygden.

Wapnö Halmstad.

Foto Björn Edström

3. Konflikter och utveckling

Lokal hushållning med mark och vatten kräver att planering är möjlig. Kommunernas ansvar att upprätta översiktsplaner tas med olika allvar i kommunerna. Många kommuner arbetar med översiktsplaner som det viktigaste utvecklingsprojektet. De kommuner som fördjupar översiktsplanerna gör det oftast för de delar där exploateringstryck och särskilda risker eller skyddsvärda situationer råder. Den fördjupade översiktsplanen utgör den åtgärd som krävs för att kunna samordna kommunens arbete med detaljplaner och kunna både styra utvecklingen men samtidigt ha en flexibilitet kvar i planeringsprocessen. Det är centralt att undvika ett ställningskrig eller att man genom underlåtenhet bygger in framtida strider och konflikter grannar emellan och mellan samhällsintresset och det enskilda intresset. Översiktplanen ska vara det pedagogiska medlet som leder utvecklingen mot mål. Det ska finnas regleringar som tillfredställer utvecklingens uppfyllande av att vara långsiktigt bärkraftig.

Om man generaliserar kan man tala om flera rörelser in i den gentrifierade zonen runt tätorterna. Från staden kommer människor som förverkligar en hobby eller bara söker förändring i sitt boende med upplevelseperspektiv och livskvalité i sitt sökande. Från landsbygdssidan kommer en näring under stark strukturomvandling på väg mot en storskalighet som vi nu inte sett slutet av men den förefaller för närvarande nästan 10-dubblas för varje decennium.

De gröna näringarna bär i sin strukturutveckling tendenser till att bygga upp monokulturer i växt och djurhållning, som kan leda till utarmning av biotoper och en minskad artrikedom av växter och djur. Bärkraften för människan kan dock vara fortsatt god.

Samtidigt som jordbruksföretagen homogeniseras och växer, så byggs förutsättningar för företagsamhet upp i kring lantbruksföretagen för att försörja dem. Det gäller, service, bemanning, maskiner, bokföring med mera. Med andra ord allt som inte är kärnverksamhet och som de nu stora lantbruksföretagen kan leja ut. De stora lantbruksföretagen kan komma att ha arbetsstyrkor på omkring 50 personer. Ett nyare inslag i zonen som gentrifieras, är lantbruksföretag med förädling och försäljning direkt till kund alternativt ett fåtal lokala försäljningsställen. De lokalt producerande livsmedelsföretagen i kulturlandskapet är en strategisk möjlighet för alla kom-

muner som fört upp bärkraften bland sina inriktningsmål. Dessa företag är oftast hårt inriktade på kommunikation med sin marknad.

Parallellt växer företagsamhet upp inriktad på besöksnäringar som nischer sig över hela kulturlandskapet. I mötet med andra intressenter i kulturlandskapet finns förutsättningar till konflikter men också nya positiva utvecklingar.

En del av dem som flyttar ut från staden kommer med ny kompetens till landsbygden och skulle nog, enligt den upplyfta Floridanska uttolkningen, vara från den ”kreativa klassen”. Det är en ny typ av borgerlighet, som valt en annan inriktning på livet än storstad med uteliv och kultur. Det som sker är att den från staden kommande kompetensen får en ny kontext och i möten i den nya miljön kan näringslivsmässiga språng ske. Att vara planeringsmässigt stark innebär alltid en ökad möjlighet att fånga upp och stödja en utveckling, så att den ger mer.

Ett exempel från bohuskusten som nu har nästan tjugo år på nacken kan illustrera vad mötet mellan globalt och lokalt kan utveckla. I detta fall handlar det om flyttning av teknik. Att efter ett aktivt internationellt yrkesliv få dra sig tillbaka till ett fiskartorp och bygga en lugn värld att vila i var målet. Resultatet blev en ny fiskenäring. Efter att ha bott en tid på den nya platsen väcks en fråga i fiskaffären – ”vem fiskar kräftorna?”

Havskräftan har sedan man började trålningen efter räka varit en bifångst, även om den är viktig. Men mannen ifråga (för det var en man) drog sig till minnes att han i en annan del av världen på en av sina resor sett ett annat sätt att fånga kräftor. Från Skottland tog man hem prov på kräftburar och började ett fiske som idag är ett viktigt inslag i försörjningen för de kustfiskare som fortfarande finns. Kustfisket har blivit uthålligare och en ekonomisk bärkraft finns för närvarande. Dessa fiskare kan arbeta från små båtar och med små investeringar.

Ett stort antal människor som flyttar ut på landet är de som söker permanent boende i sina fritidsbostäder. Detta ökar normalt den koloniserade delen av landskapet. Tomtarean växer inom fastigheterna vilket kan stå i konflikt med naturvårdsintressena.

Vilka är de mest troliga konflikterna och vad kan en kommunal planering göra för att styra utvecklingen i en önskad riktning?

Konflikterna – typer och aktörer

De förväntade konflikterna i närområdet till städer och tätorter har byggts upp av relationerna mellan flera intressen. Nedan listar jag aktörer och problem. Därefter diskuterar jag intressekonflikter, aktörer och hur de samverkar. De huvudsakliga intressenterna är:

1. Traditionella areella företag
2. Boende som flyttar ut i kulturlandskapet för att – bo på landet.
3. Tjänsteproducerande företag
4. Upplevelseproducerande företag
5. Rörligt friluftsliv
6. Kommunala och statliga intressen. Både av exploaterande och bevarande karaktär.

1. De redan kända konflikterna:
 - A. Undanträngningen av den areella näringen för expanderande tätorter. Lantbruksmark som råmark och näringen som markhållare på traditionellt vis.
 - B. Konkurrenten om mark och vatten med areella näringar vid etableringar av typen golfbanor och småbåtshamnar. Dessa kan verka starkt undanträngande.
 - C. Konflikter mellan boende i glesbygd och areella näringar då främst djurhållning och kanske särskilt svinuppfödning. Boendet har alltid starkt undanträngande effekt på näringsverksamhet och hög konfliktfrekvens.
 - D. Strukturen på kompetens mellan länsstyrelsen och kommunerna. Jfr Malmöhus läns landsbygdprogram och kommunal översiktsplanering.
 - E. Upplevelseproducerande företag som levererar sina produkter med stöd i allemansrätten och hamnar i konflikt med markägare.
 - F. Konflikter mellan boende som flyttar ut på landet med olika förväntningar. Upplevelse och utövande kan vara karaktärer som alstrar konflikter sinsemellan.
 - G. Konflikter mellan den storskaliga lantbruksproduktionen och kulturbevarande eller miljöskyddande myndigheter och intresseorganisationer.
 - H. De areella näringarnas förädlingsindustri utvecklas på andra villkor än den förädlingsindustri som etableras utanför den samma.

Framtida konflikter att räkna med:

- I. När tätortsexpansion möter ett nytt slags motstånd på grund av föregående gentrifiering.
- J. När rörligt friluftsliv möter en tajtare situation i den nyss gentrifierade zonen utanför staden. Konkurrenten med temaboende, golfbanor och hästgårdarnas infrastruktur. Naturskydd, genom naturvårdsavtal eller – reservat, och områdesbestämmelser som taktiska medel.
- K. Satsningar på lokal livsmedelsproduktion som kommer i konflikt med tätortens tillväxt.

A. Tätort – areell näring

De traditionella lantbruksföretagen har hittills i den kommunala planeringen alltid betraktats som leverantörer av råmark för tätortsexpansion. Denna roll kommer inte att otvistigt fortsätta framöver. Underliggande finns en allmänpolitisk bärkraftsdiskussion om global livsmedelsförsörjning och de nya stora lantbruksföretagen där markförsörjning nu är en kritisk sektor och man kämpar för att bibehålla och utveckla mark som ger direktavkastning i lantbruksnäringen. Om man i politiska termer definierar långsiktig uthållig bärkraft som ett globalt och lokalt mål för livsmedelsproduktion genom

växtodling och animalisk produktion kommer med nödvändighet markförsörjningsfrågan till dessa företag att bli en centralare fråga än hittills för den kommunala planeringen. För att bättre kunna göra prioriteringar i markanvändning i kommunal planering (och regional) behövs enligt översiktsplanerna i Göteborgs kommun ett nytt värderingssystem av mark i planerings- och exploateringsprocessen. En del av svaret till hur man ska arbeta med den gentrifierade zonens markhushållning kan ligga i styrning av markanvändning genom markvärderingssystem som inte bara omfattar ekonomiska kriterier. Vi har historiskt kunnat stifta väldigt skarpa lagar när man haft bestämda mål om vad man velat uppnå inom fastighets och stadsförnyelse. Alltså, kan vi om vi vet vad vi vill, stödja en önskad utveckling med lagstiftning som ger ekonomiska incitament till utvecklingen. De areella näringarna kommer inte att stå som passiva markhållare framöver.

B. Fritidsanläggningar och areella näringar

Fritidsaktiviteter och upplevelseindustri är två sidor samma företeelse. Det ena går in och ut i det andra. Golfbanan kan tjäna som exempel för gestaltningen i landskapet. Vår fritidsaktivitet är idag något som vi lägger mycket pengar på. Alltså finns det en speglande verksamhet inom handels- och tjänsteföretag. De konflikter vi får är bland annat att den rörliga delen av friluftslivet kan stängas ute om det inte finns tillräckligt med samordning i planeringsprocessen. Att se den mark man förädlad och kultiverat under en livstid omgestaltas till fritidsspyssel kan ta hårt på en person. Det visades i en dokumentär i TV där den areella näringens företrädare fick se sin arrendegård förvandlad till golfbana. Golfbanan förändrar biotopen och naturvårdintressen kan både vinna och förlora i denna utveckling. Däremot är golfbanan möjlig att tillgripa för att hålla landskap öppna och dess parklika karaktär kan vara en estetisk tillgång i de halvurbaniserade delarna av landsbygden.

C. Boende– djurhållning

Konkurrensen om mark leder lätt till konflikt mellan de som driver djurhållning och de som bara bor, ofta beroende på doft- eller allergiproblem.

Själva möjligheten till konflikt med boende utgör en existentiell risk för dem som har sin utkomst av landsbygden. Boende har en allmänt undanträngande egenskap i tillämpning och rättspraxis i förhållande till verksamhet. Det leder till att den strategiskt lagda djurhållaren i ett skyddsbeteende i att försvara sin nuvarande och framtida rätt att fortsatt driva djurhållning kommer att motarbeta och förhindra boende i anslutning och närhet av sina ägor. Detta regleras av miljöbalken genom krav på verksamhetsutövaren via förordning om miljöstörande verksamhet.

Ett exempel finns där man efter långt förhandlande erhållit överenskomelse om ökat användande av en befintlig enskild väg förbi tre gårdar för att nå en fjärde gård där ett större grupphusområde planerades. Längs vägen hade då på varje gård man passerade kunnat tas fram en till två tomter. I slutprövningen när alla användningsavtal om vägen var klar, visade sig att en gård med djurhållning, på andra sidan riksvägen för sin verksamhets skull fick kommunen att underkänna de tomter som tillkommit längs vägen fram till grupphusområdet. Grupphusområdet låg utanför den

fyrhundrametersgräns som kommunen tillämpade. Vad det betyder i frågans hantering är inte klarlagt idag, men de tre gårdarna fick inte sina tomter. För grupphusområdet tas fram en detaljplan (ej klar) och det anläggs kommunalt VA.

När det gäller konflikter mellan boende och djurhållning pågår för närvarande flera arbeten med att få ny kunskap om hur allergener sprids. Riskhanteringen boende–djurhållning är under omprövning. Man försöker också via temaboenden och specialplaner komma åt en situation där planbestämmelser om djurhållning via servitutsliknande avtal ska gå före boendets undanträngande kraft. Detta har prövats i grupphusplaner. Den som efterhand utvecklar en sådan känslighet att kvarboende inte är möjligt kommer i så fall att behöva flytta till skillnad från det normala fallet där hästen flyttas. Såvitt jag känner till så har denna typ av plan inte prövats rättsligt ännu.

Inom kommunen kan det finnas lokala situationer även långt från tätorterna där byggnadsverksamhet från de areella näringarna kan utgöra grund för konflikt med andra intressen, till exempel djurhållning med svinstall och lantligt boende. Det finns redogörelser om stora svingårdar i Danmark som köper upp kringliggande gårdar för att kunna riva all bostadsbebyggelse i syfte att undvika konflikter med grannar som kommer utflyttande från stan och störs av doften från svingödsel. Det påstås att man till och med rivit små byar.

Göteborgs kommun har lokala bestämmelser för avstånd mellan djurhållning och boende. De lokala bestämmelserna utgör undantag från Socialstyrelsens rekommendationer. Bestämmelserna är fattade med stöd av Västra Götalands Miljömedicinska Centrum (yttrande 040130)

D. Kommunal- och länsstyrelsegenererad kunskapsuppbyggnad

Kunskaps-, och kompetensuppbyggnad är innehållet i planeringsprocessen. Var kunskap hamnar, betyder på sitt kompetens som ökar kapaciteten att driva utveckling från plan till verklighet. Länsstyrelsen samlar och sammanställer program och projektmaterial som ger gemensam kompetens i organisationen i form av grundkunskap. Man bygger en stark kompetens och kunskapsbas. Att kommunerna behöver stärkas i arbetet med planering i allmänhet har diskuterats i andra sammanhang i samband med hantering av diverse överklaganden. Det gäller framför allt de små och medelstora kommunerna. Storstadskommunerna har tillräcklig massa för att kunna skapa en egen kompetensförsörjning med stor bredd, men även för dem har länets kompetensuppbyggnad betydelse inom vissa områden. Alltså är kunskapen om landsbygden idag begränsad. Skåne läns landsbygdsprogram är ett exempel på ett stort och ambitiöst kunskapsbyggande som, i stort sett lagts på länet. Men, invänder vän av ordning, det måste den väl, då den ska omfatta hela länet och alla ska ju ha tillgång till kunskapen via produkten. Detta är inte nödvändigtvis rätt. De som tar fram en så stor kunskapsmängd som landsbygdsprogrammet i detta fall, representerar för länet sätter sig på en betydande maktställning. Devisen från folkskolan (det som fanns innan det hette grundskola) – ”kunskap är makt” gäller fortfarande. De personer som gjort arbetet äger också en kunskap som är mycket större än det som sakligt och metodologiskt sammanfattas i rapporten. Dessa

personer har en friare och mer associativ kunskap i förhållande till landsbygdsprogrammet. Att kommunerna nu har programmet i en remiss-hantering innebär egentligen att man låser processen kring programmet i ett rätt- och feltänk som riskerar dokumentens användbarhet i det kommunala planeringen. Hur man konkret ska göra för att öka kunskapsbyggandet i de små och medelstora kommunerna är en fråga. En del av svaret är att om kommuner får en tydligare äganderätt i tunga kunskapsprocesser så betyder det mycket för utvecklingen av de personer som till sist ska möta ärendet och de sökande ute i realtid för att faktiskt genomföra det ena eller andra projektet. Att det finns en central kompetensförsörjning är uppenbart men den måste hitta arbetssätt som försörjer andra på ett effektivt sätt.

Risken är att man bygger upp kunskapspooler som hela tiden klarar av att sysselsätta sig med att inhämta och sammanställa mer och mer avancerat kunskapsmaterial. När den processen drivits tillräckligt långt så når och förstår inte de handläggande på kommunerna och experterna på länsstyrelsen verkligheten på ett likartat sätt och de kan inte längre kommunicera. Därför är det viktigt att experten ingår i processer som ägs av andra. Sin kunskap kommer hon/han alltid att äga. Detta är en framskrivning utifrån ett litet underlag, men principen och hotbilden är viktig.

E. Allemansrätten

Det har förekommit ett överutnyttjande av allemansrätten från företag som sålt vildmarksupplevelser och friluftsliv. Vad som är möjligt och vilket intrång en markägare ska tåla finns reglerat i allemansrätten och en rättspraxis som följer av den. Okunskap skapar konflikter i allmänhet och har ofta varit grund i dessa fall både från företag och markägares sida.

Företagen måste inse att om man ska kunna expandera och bli starka måste det uppstå en lokal nytta för att de långsiktigt ska fungera i de miljöer som de vill använda. Det kan exempelvis ske genom att man strategiskt använder lokala leverantörer för till exempel mat. Att man köper ved eller liknande av markägaren eller hyr rätten till marknyttjande. Branschen kommer att kunna utvecklas när det uppstår en ömsesidig nytta mellan företaget och de som tillhandahåller naturupplevelsen. Då har man startat en utveckling som kan bidra till lokal ekonomisk bärkraft samtidigt som det kan stödja en biologisk bärkraft då det ofta är biotopen och naturupplevelsen som är intressant för dessa företag.

F. Boende – Boende

Boende på landet etableras med olika förväntningar och har ofta en oreglerad situation. Det innebär att man har grunden för nästan varje tänkbar konflikt från vägbråk över konflikt om utsikt. Även om kommunerna gör en lokaliseringsprövning, light planprövning när man tar bygglov på landsbygden innebär det inte att man reglerar fram en konflikttålig situation. En plan skulle ge en robustare situation.

G. Näring fornminne

Konflikter mellan de stora lantbruksföretagen och till exempel Riksantikvarieämbetet, RÅ, är i huvudsak två. Det ena är när man i 1600-, 1700- och 1800-talsmiljöer inte tillåts att ändra eller lägga till byggnader. Här finns säkert ambitiösa ägare som kan sälja sina miljöer så att de skapar intäkter.

Problem är det för dem som inte har den möjligheten, ofta på grund av hur egendomen ligger till i landskapet. Vården av det gamla blir en ren kostnad varur ofta springer en brist på ansvar och ambition som lätt övergår i konflikt och vanmakt. En andra vanlig konflikt är kring de fasta fornminnena. Eftersom man som företag är betalningsansvarig för de undersökningar och grävningar som ska utföras i anslutning till varje projekt så blir det naturligt med konflikter om de arkeologiska undersökningarnas, och eventuella utgrävningarnas, omfattning.

H. Förädling och förlängning

Förädlingsfabriken på lantbruksföretaget etableras som en direkt förlängning av det som finns på företaget. Man flyttar till exempel charkuteriet till gården. Det blir en hantering direkt mot staten i prövning och tillstånd från livsmedelsverket. Vad man säger i förarbetena till PBL har inte alltid varit känt och tillämpats. Där står det uttryckligen att verksamhet och byggnader för förädlingsverksamhet ska vara lovpliktig även om den är en direkt förlängning av den egna verksamheten. Den som ska etablera motsvarande verksamheter på annan plats i kommunen än inom den areella näringen, kommer till kommunen och får arbeta med detaljplan och bygglov utöver livsmedelsverket och eventuellt län och naturvårdsverk. Problem upplever charkuteristen som etablerar sig på andra villkor än lantbruksföretaget med charkuteri. Denna olikhet kommer till sist att växa upp in till varandra på den gentrifierade landsbygden. Bygglövshanteringen har i detta en särskild status kanske för att den ibland förekommer och ibland inte.

Att etablera ett stort svinstall med egen förädling inom den gentrifierade zonen i våra storstadsregioner är gynnsamt för den långsiktigt hållbara utvecklingen. Minimerade transporter och maximering av energianvändningen på en lokal nivå och tillgången för konsumenterna till det lokalproducerade livsmedel ligger allt i linje med det eftersträvaransvärda. Men när antalet kategorier av intressen som använder landsbygden ökar så försvåras konflikterna vid etablering av anläggningar av denna sort. En kommunal planering som synliggör lantbruksföretagens etableringsintresse i den tätortsnära landbygden vore önskvärd och sannolikt nödvändig om man ska kunna klara framtida konflikthantering eller helst undvika konflikter. Ett stort ansvar ligger på lantbruksföretagen om man vill fortsatt kunna fungera bra i den tätortsnära landbygden. Man måste göra sig synlig på den kommunala arenan och få status som ett företag med arbetstillfällen och behov av goda kommunala relationer.

I framtiden väntar:

I. Tätortsexpansion i gentrifierad landsbygd

Tätortsexpansion och de nyetablerade intressenterna i den gentrifierade zonen runt tätorter och städer kommer på sikt riskera att mötas i konflikter om markanvändning. Det som händer runt tätorterna nu är nytt. De som etablerar sig på landsbygden är en ekonomiskt stark grupp.

För att undvika framtida konflikter bör kommuner skaffa sig en bild av var dessa etableringar på landsbygden sker idag, för att väga in hur det kan påverka mycket långsiktiga mål för tätortens utveckling. Sedan bör kommunen snabbt skaffa sig medel för att i översiktsplan, eller fördjupningar av denna, indela markintressena runt om städer och tätorter. Gör man inte det så kommer man att sitta med öar av starka särintressen som kan hota kommunal tillväxt eller åtminstone tvinga den i riktningar som inte är de för hela kommunen bästa.

Idag har man inte möjlighet att lägga ut generella nybyggnadsförbud. Halmstad kommun har som exempel till följd av särskilda naturresursbestämmelser som gäller för kustzonen inom den kunnat lägga ut ett nästan totalt stopp för oplanerat byggande, det gäller dock ej de areella näringarna.

När de som flyttar ut på landsbygden har utvecklat sitt boende och sina intressen, till exempel för ridsport, kommer de att ha kapacitet att försvara sina intressen på ett annat sätt än lantbrukaren tidigare kunde göra eller hade intresse av att göra.

Lantbrukaren och lantbruksföretaget har tills nyligen betraktats och sett på sig själv som markhållare av mark för tätortsexpansion i de kommunala planeringsprocesserna. Har man turen att ligga nära tätorten, så är det en bättre affär att sälja till tätortsexpansion än att överlåta mark för fortsatt lantbruk. I framtiden finns inte lantbruksföretaget där för att sälja utan för att diskutera marktillskott för att kunna expandera sin verksamhet inom kommunen. De nyetablerade landsbygdsboende kommer att försvara sina intressen. Det rörliga friluftslivet sitter trångt och kommunen har en mycket kompaktare och svårare planeringsuppgift.

Kommuner behöver nu styra vart man vill ha de nya boendena etablerade i närheten av en tätort eller stad. Störst handlingsutrymme har de kommuner som skaffat sig stora egna markreserver. De övriga bör nog börja inventera hur bilden ser ut. Kan översiktsplanen tillräckligt väl hantera detta? Sannolikt kan den bara det delvis. Kommunerna måste bli skarpare i sitt arbete men det kan också vara så att planeringsinstrumenten behöver ses över och kompletteras. Samspelet med länsstyrelsen i form av samverkan i process- och kunskapsfrågor får stor betydelse framöver.

J. Det rörliga friluftslivet – natur

Det rörliga friluftslivet har ett bra och starkt skydd idag. Tack vare att man kan hävda dess rätt har man kunnat upprätthålla bland annat ett starkt strandskydd. Det har också gjort det möjligt att ta mycket långsiktiga beslut till skydd av landskapsbilden. Man kan nog säga att det rörliga friluftslivet är det enskilt viktigaste intresset för långsiktigheten i hittills tagna beslut för den estetiska bärkraften i miljön.

Hittills har det rörliga friluftslivet kunnat hävdas med kraft. I framtiden ökar konkurrensen då inte minst i tätortsnära lägen. Ett allmänt starkt hävdande av ägandets fria nyttjanderätt och förment rättvisepplagda

diskussioner kan på sikt göra det svårare att hävda det fria friluftslivets rätt i mark och vattenfrågor. Ska det rörliga friluftslivet fortsatt ha den starka ställning som det hittills haft måste stark politisk konsensus redovisas och återkommande säljas in i den allmänna debatten.

Miljö och naturvårdsintressen har inte sällan kunnat stödja sig tungt i taktiska skyddsfrågor på det rörliga friluftslivet. Ska det fungera i fortsättningen måste man fortsatt ge det rörliga friluftslivet ett starkt stöd.

K. Lokal livsmedelsproduktion i kommunal långsiktigt bärkraftig planering

Flera stora lantbruksföretag söker sig nära intill tätorterna och integrerar stora delar av förädlingsverksamheten i lantbruksföretaget. ”Från vår gård till ert bord” är ett exempel på vision för verksamheten. Dessa verksamheter, oavsett om det gäller från ax till limpa i din butik eller från gris till köttbullar, är inte sällan storskaliga och de finns företrädesvis inom 100 km från centrum i storstadsregionerna. Lantbruksföretag av den här sorten är markkrävande och kämpar i dagsläget för att värna mark för framtida expansionen i konkurrens med själva tätortsexpansionen.

Inom området med produktion som riktar sig direkt till konsumenter finns flera i behov att ligga relativt nära större tätorter eller inom storstadsregionerna. Exempel på detta är fårgårdar som driver sitt eget förädlingsarbete av livsmedel långt. Fårgårdarna är exempel på relativt små bruksenheter som fortfarande drivs som familjejordbruk. Fiskodlare som förädlar sin regnbågslox med ansvar för hela förädlingskedjan fram till konsument, är ytterligare exempel. Laxbutiken i Falkenberg startade på detta vis men har idag knoppat av fiskodlingen.

När den kommunala planeringen ska utveckla vad som är långsiktigt hållbar bärkraft för kommunen måste man framöver ta ställning till om man till någon del ska lämna den globala matlogistiken och i vilken omfattning det kan vara intressant.

Summering

Efter ett stort antal samtal och intervjuer med personer i olika ställning inom samhällsplanering och prövning av miljö- och djurskydd, framgår det att det finns få eller sällan förekommande konflikter att rapportera där den gröna näringens anläggningar för kor, svin eller fjäderfä varit inblandade. Konflikter som de ser ut hittills har varit på olika sätt i den gråzon där man kanske är, eller kanske inte är, en del av den areella näringen. Att göra planering till en nyttofråga för de areella näringarna är ett betydande pedagogiskt arbete.

En möjlig utgångspunkt är att hitta enkla och tydliga förfaranden, helst samlade till ett gränssnitt mellan lantbruksföretaget och hela ansöknings och prövningsarbetet. Jag tror att kommunen är den rätta aktören som också har ett större egenintresse i detta än vad man upplever idag. De stora husen i landskapet är synnerligen påtagliga och en kommunal påverkan av var de byggs är intressant.

Om man ska ta till sig planeringsarbetet för den tätortsnära landsbygden kan en lämplig väg vara att bygga den nya kunskapen via projekt, till exempel Leader+ med flera. Samhället behöver satsa på att utveckla sina planeringsinstitutioner och justera i planeringsinstrumenten avseende strategiskt arbete. Man bör söka lösningar som gör att tillfälliga resurs-

tillskott för att utveckla och anpassa planeringsprocessen för de nya situationerna på landsbygden och relationen med staden kan ske med delfinansiering över EU:s landsbygdsprogram, och sedan utgöra bestående fundament i vardagens processer.

Kommunen har nu många olika konkurrerande aktörer under sitt planmonopol. Tidigare har konkurrens och konflikt varit en tätortsfråga som kommunen tagit ansvar för i sin planering. Nu måste kommunen ta ansvar för en ökad konkurrens mellan intressen över hela kommunen. Alla samhällsfunktioner bör stödja kommunalt ägda processer för att utveckla planeringen och de som arbetar med de fysiska planeringsfrågorna.

4. Strategi och taktik i planeringen av landsbygden

I detta avsnitt plockar jag upp prioriterade aktörer och strategiska frågor för utvecklingen. Därefter gör jag en taktisk genomgång av medel för tätortsnära landsbygdplanering och avslutar med ett scenario om möjligheter och konsekvenser av en generell bygglovsplikt.

De stora och mest aktuella aktörerna på landsbygden utöver tätorten är med de stora areella näringarna med fortsatt stark strukturrationalisering och de nya boendeformerna som varit på stark framväxt de senaste tio till femton åren. De skapar båda nya förutsättningar för kommunernas planering.

Rörelser i tid och rum

En fastlagd positiv demografisk förändring i Sverige idag, är den i det som Glesbygdverket benämner tätortsnära landsbygd. Tätortsnära landsbygd är det område som har 45 minuters transport in till en tätort som är större än 3 000 invånare. Här finns en fastlagd positiv befolkningsökning över i stort sett hela Sverige. Det är denna nya förutsättning som är utgångspunkten för nya möjligheter i den kommunala planeringen. De största strömmarna ut hit är, bosättning i fritidshus, boende med häst, boende med golf samt boende med landsbygdupplevelse.

När fritidshuset utvecklas och blir permanentbostad är det ofta ett boende efter pensioneringen. Det är en rörelse som landsbygdskommuner hittills ofta sett som en belastning på den kommunala samhällsservicen, men numer ser man mer och mer till det resurstillskott som denna utflyttning har inneburit och att det medför ett ökat underlag för butiker och annan kommersiell service. Dessutom finns inbyggt i denna etablering ett inte obetydligt tillflöde av kompetens.

Hästgården är en stark drivkraft för många familjer som önskar stödja sina ungdomar i deras fritidsintresse/idrottsutövande. Man söker också en förhöjd livskvalité i sitt boende på landsbygden. En fördel för kommunen, som får en positiv utveckling kring hästsporten, är att var tionde häst medför ett årsverke i sysselsättningen. Dessutom får man underhåll av landskapsbilden så som man oftast vill ha den med öppna fält för bete och

vallodling. Det har sagts att en stor del av de bostäder som säljs i de hittills byggda hästgårdsgruppboendena har sålts till familjer som inte utövar rid-sport utan som flyttar dit på grund av de allmänt höga miljökvalitéerna.

Boende på landet med intresse som etableringsgrund är ofta boende invid golfbanor. Det vänder sig till resursstarka grupper som är vana att köpa sina möjligheter. Ett annat likartat intresseinriktat boende är det som börjat etableras runt motorarenor. Ett exempel är runt Motorcrossbanan Glimmingen utanför Uddevalla. I Munkedal planeras en nyetablering av tema-boende med speedway som utgångspunkt.

Ytterligare en grupp som etablerar sig på landsbygden är de som kallas fria yrkesutövare och som inte är bundna till en viss plats med sitt arbete. De söker de estetiska symbolvärdena i bärkraftsavseende och den höga livs-kvalité som ofta kopplas till dessa som "ro", "pastoralt" eller liknande.

Ett viktigt ingångsvärde för vår diskussion är vad Miljövårdsberedningen skriver i sin promemoria 2007:1 – "Tillväxt och miljö i globalt perspektiv". Man slår där fast att man globalt och därmed lokalt långsiktigt kommer att ha en hårdnande konkurrens om marktillgångar och inte minst vattentillgångar. I framtiden måste man kunna förknippa ökad ekonomisk tillväxt med minskad resursförbrukning.

Kunskapsuppbyggnad om landsbygden sker framför allt på länsnivå idag. Se till exempel stora insatser för att upprätta landsbygdsprogram för att följa upp det nu av EU antagna nationella Landsbygdsprogrammet 2007–2013. Den kunskap som detta genererar hamnar idag hos staten mer än hos kommunerna.

Strategi

Strategier för landsbygden och då särskilt den tätortsnära landsbygden varierar mellan landsdelar och är beroende av förutsättningar men medlet för att kunna skapa en utveckling i önskad riktning kräver planering och för det krävs instrument och kunskap. Det behövs även stimulans. Det ska vara förmånligare att medverka, stödja och utveckla önskade utvecklings-spiraler än att strida mot den samhälleliga utvecklingen.

Instrumenteringen behandlas i ett senare avsnitt.

Vilka är de vanligaste målen för kommunen översiktsplan? Bärkraft i allmänhet följande riksdagens 16 miljömål.

Bärkraft i biologiskt, socialt ekonomiskt men även estetiskt perspektiv, enligt föregående avsnitt.

Kommunal utveckling genom ekonomisk tillväxt, befolkningsökning och ökning av produktionsfaktorer och penningflöde. Detta är mål som finns i de flesta kommuners allmänna mål

De flesta kommuner har därutöver bland sina kommunala målsättningar att de ska vara bäst i något avseende inom ett geografiskt område. Till exempel finns det alltid specifika mål såsom att till exempel Göteborg vill bli Logistikcentrum i Norden och Sveriges Evenemangsstad.

Vad kräver vi av våra kommuner och regioner?

Att långsiktigt kunna försörja tätorten med expensionsmöjligheter.

Detta fastläggs i den normala översiktsplanprocessen men i och med gentrifieringen av den tätortsnära landsbygden sker en slags förurbanisering, som kan leda till motsättningar om den inte läggs ut taktiskt rätt.

Strategi för att skydda landskapsbilden i det tätortsnära landskapet. Det kan vara att ha tillgängliga strövområden och utveckla temaboende. Flera alternativa anpassade temaboenden utvecklas för att bygga en intressegrund för social styrka grund för samlad bosättning på landsbygden.

En annan strategi för att nå utveckling och skydd parallellt, kan vara att öppna planeringsprocessen så att de som är del av utvecklingen får delta i formuleringen av planeringsfrågorna.

Strategin för bärkraft kan innehålla möjligheter att utveckla lokal livsmedelsproduktion inom de gröna näringarna. Ett planeringsscenario kan vara att stora tätorter och storstäder har "kransar" eller "gröna fingrar" av gentrifierad landsbygd som en del av sin topologi. Det kommer att leda till en nödvändig förändring och eller komplettering av instrumenteringen inom planeringen.

Kommunalt ansvar i kommunen. Kommunerna har under etthundrafemtio år utvecklat ett planeringsmässigt självförtroende omfattande tätortens planering grundat på långsiktig kunskapsuppbyggnad och kompetens under givet ansvar från bygglagstiftningen. När man tar klivet ut i kulturlandskapet tappas tydligheten bort och med den det kommunala självförtroendet. När det ekonomiska trycket flyttar ut i den mer oreglerade zonen i kommunerna som kulturlandskapet utgör förstoras problem och konflikter i antal och storlek.

Samverkan med näringarna. Den oreglerade byggrätten för företag inom de areella näringarna bör ifrågasättas framförallt utifrån nyttan att ha den kvar. Det ska värderas mot en ökad synlighet inom kommunerna. Näringar med utspridd struktur, stora transportbehov och många aktörer är själva de största vinnarna om resultatet av planeringen blir bl.a. effektivare infrastruktur. Idag styrs ett stalls lokalisering av företagets initiala initiativ med eventuella korrigeringar i samband med förprovning av djurskyddet (länsstyrelsen) eller miljöprovningen (länsstyrelsen). Detta innebär att den aktör som har det formella ansvaret för hushållning med mark och vatten blir länsstyrelsens miljöskydds- och djurskyddsansvariga i den del som gäller ekologiskt och strategiskt ansvar för hushållning, miljö och landskapsbild. Strategin blir att kommunerna ska ta ansvaret för processen i planeringen av kommunen. Länets roll som paraply och kompetenshållare kommer att vara viktig för utvecklandet av bra kommunal planering av landsbygden.

Vem äger rätten att formulera planeringsproblemen?

En del av planeringsprocessen som har inverkan på dess utveckling och även på dess legitimitet är vem som formulerar problemet och utifrån vilken rätt och med vilket perspektiv det sker. Kommunen äger formuleringsrätten via planmonopolet som ges av PBL. Här finns en möjlig invändning när det gäller arbetet med landsbygdsplanering. De som arbetar aktivt i planprocesser kommer nästan undantagslöst från samhällets stadskultur och betraktar landskapet. Det skiljer dem och deras kulturella inställning från dem som lever i och/eller av den avkastning som landsbygden ger. LRF anses med rätta vara en skicklig företrädare för de landsbygds-kulturella värdena. Dock finns en tendens att man hamnar i motsättning till planeringsprocesser just på grund av att man kommer med när planeringsproblemen redan formulerats. Kan man välja

en annan taktik så kan en samordning leda till en bättre interaktion och att skydds- och utvecklingsfrågor kan få en mer dynamisk utveckling.

Vi tittar ett ögonblick på det landsbygds-kulturella perspektivet och det stadsbygds-kulturella perspektivet genom ett exempel. Lantbruksföretaget satsar på energigröda som ett nytt steg av kultivering av jorden och en utveckling av företaget. Stadsbon som bor invid åkern som byter från meterhög säd till 5 meter hög salix betraktar salix som främmande och störande. Här kan vi jämföra Skåne läns landskapsprogram som har just denna skrivning om vad som hänt i slättlandskapet söder om Malmö. Salixen "...är ett främmande inslag..." i landskapet. För stadsbon är salix främmande för lantbruksföretaget är det fråga om kultivering av marken och strävan efter ekonomisk bärkraft som vägleder.

Det är inte samma fåglar och smådjur som lever i salix som i sädesåkern men därmed inte omedelbart givet att den nya biotopen är sämre för målet om biologisk mångfald. Det blir däremot en något annorlunda fauna och flora. Slutsatsen blir att stadskulturen och landsbygdskulturen ser olika på landsbygden. Den stadskulturella bilden av landsbygden är ofta lite lätt historiserande och nostalgisk. Bilden som stadsbon bär med sig illustrerar ofta en situation som förlorat i bärkraft inte minst ekonomiskt och ofta även socialt. Det är den stadskulturella människan som är starkt överrepresenterad i kommunernas plangrupper. Lantbruksföretaget styr däremot sin inriktning och kultivering av landskapet mot att ge anställda lön, reglerade anställningsvillkor och avkastning av kapitalet i företaget. Ser man inte detta scenario blir diskussionen om skyddsbestämmelser och lantbruksutvecklingen till en konflikt som de inblandade har svårt att navigera sig ur.

Skydd som strategi för utveckling

Med det ovan sagda är kärnproblemet illustrerat. Människors och intressens interaktion beror av vilken infallsvinkel man har.

Man måste både kunna skydda och utveckla ett kulturlandskap i planeringen. Planeringsprocessen ska klara ut de förutsättningar som ska gälla för att detta ska vara möjligt. Skydd ger lätt ett fastlåsande av nuvärdet i ett kulturlandskap som fram till nu varit i utveckling sedan åtminstone senare delen av 1800-talet om man ska tala om kulturlandskapet som rikstäckande. Det centrala är att besluta om vad som ska uppnås och med vilka värderingar och medel vi kan nå dit. Det beslutet ska ha större strategisk tyngd än vad som ofta blir fallet idag. Det är idag svårt att mobilisera beslutskraft fram till det ögonblick då vi har en "utrotningskatastrof" på löpsedlarna. Även då räcker kraften maximalt till att värna en groda eller en hackspetts sköra villkor så som de är nu.

Det är alltså viktigt att med kraft besluta vad vi vill ska gälla bevarande utveckling i kulturlandskapet. Biologiska värden och landskapsvärden eller en biotop som vi vill ha kvar för att behålla en viss växt- eller djurart, kan ju behöva skyddas. Detta är dock något som ska beslutas och planeras för i perspektiv av att nuläget är en ögonblicksbild i en utveckling av kulturlandskapet. Detta gäller varje gång och innebär att de som kultiverar har en viktig roll i problemformuleringen. Vi kan av estetiska skäl önska en viss situation och då sätter vi oftast upp estetiska bärkraftsmotiv mot ekonomiska bärkraftsmotiv som beskylls som kortsiktiga, vilket de oftast är.

Jag vill hämta ett, för mig själv besvärande, exempel från Bohuslän som illustration på vad ett föränderligt kulturlandskap kan bära med sig av problem. Exemplet har den fördelen att det sträcker sin tidsaxel hela vägen tillbaka mot mitten av 1400-talet. Ungefär då tog skogarna vid Skagens fyrplats slut och man började hämta ved för att elda med från Bohuslän över till Danmark, som Bohuslän var en del av fram till freden i Roskilde 1648. Först tog man ekvirke inte bara till ved utan även för båtbygge mm. Lövskogen förändrades. Detta pågick och var en blomstrande exporthandel för bohuslänningarna. En förändring skedde i och med den första stora sillperioden under 1700-talet då befolkningen ökade och förädlingen av sillen och tillverkningen av sillolja erfordrade mycket bränsle – ved. Skogarna i Bohuslän högs ner och landskapet blev allt kargare, jorderosion frilade den Bohusländska berggrunden och landskapsförödelserna spreds ytterligare under den andra stora sillperioden under 1800-talet. Den bohuslänska landskapsbilden med nakna berg långt, ibland miltals, in från havsbandet, var ett faktum. Vad är då problemet? De flesta som levt under 1900-talet har sett stora landskapsvärden i detta föröddas landskap och uppskattar det. Nu håller vegetationen och naturen på att ta tillbaka landskapsbilden och ”förstöra” det vi uppskattar idag för att långsamt återföra det till medeltiden. De nakna klipporna försvinner och landskapet blir grönt. Långsamt byggs ett nytt jordtäckte upp över klipporna.

Viktiga parametrar idag är naturligtvis att vi nu har kapacitet att föröda på ett storskaligare och mer bestående sätt än vad som var möjligt i historien. Att vi nu överutnyttjar avkastningen av jordens resurser med cirka 25 procent globalt per år är en ny parameter som även den ska vägas in i all planering som avser avkastning. Vi använder faktiskt en del av kapitalet fast vi borde nöja oss med räntorna.

Gårdarna som ligger i kulturlandskapet utgör ofta ett högt miljövärde. På grund av strukturrationaliseringarna och de många sammanslagningar så kan det ibland finnas uppåt ett tiotal mangårdsbyggnader och ladugårdar inom samma lantbruksföretag. Många ladugårdar ha bara stått och rasat samman. När ladugården inte längre fungerar för sitt ändamål får den stå och förfalla. Mangårdsbyggnad med eller utan ladugård styckas ofta av och säljs. Många av de byggnader som finns på gårdarna försöker man att återanvända för den egna verksamheten eller så drar man igång något nytt. Verksamheter i återbrukade lokaler är en bra strategi för att starta med låga omkostnader. Som metod är det en slags inkubator för företagsamhet i allmänhet. Att återbruka ladugårdar som inte längre är ändamålsenliga för annan verksamhet är önskvärt inte minst ur kulturhistoriskt perspektiv. Hushållningssällskapen driver rådgivningsverksamhet med den inriktningen där man i första hand försöker göra ekonomibygnaderna användbara i lantbrukets produktion och i andra hand för annan verksamhet eller ändamål. Annat ändamål är ofta olika satsningar på landsbygdsturism. Men det gäller ofta att hitta enkla åtgärder för att byggnaderna ska få en ny användning inom lantbruksföretaget. Detta kan ske utan större invändningar även i miljöer som är skyddade i ett eller annat avseende.

Känsligare är det i de lägen där ekonomibygnader, avstyckade eller ej, används för annat till exempel bilverkstad, vinterförvaring av båtar, keramikverkstad, vandrarhem eller möbelaffär. Dessa är exempel på bygglovspliktiga förändringar av verksamheter och de flesta som vill starta

vandrarhem har begrepp om att gå den legala vägen men mycket annat sker utan kommunala kontakter och det beror fortsatt på ett missförstånd lika ofta som en avsiktlig feltolkning. Man tolkar situationen som att då lantbrukets ekonomibyggnader är bygglovbefriade kan jag göra vad jag vill här i min ladugård utan att fråga då det är en ladugård.

Kunskap och kompetens i och ur planeringsprocessen

Kunskap är en avgörande strategisk resurs. Min argumentation för att fortsatt bygga på en kommunal kompetens springer ur att kommandoplanering knappast är möjlig om en positiv utveckling ska uppnås. Jag menar att kommunen är den självklara ägaren av processen avseende planering i bemärkelsen avvägning och så är det med ett undantag inom kommunerna idag. Undantaget avser de areella näringarnas utveckling. Lantbruksföretagens markanvändning och byggande står utanför dagens planeringsinstrument. Samtidigt är den tid då den areella näringen var en passiv markhållare för framtida tätortsutveckling på väg att ta slut. Konkurrenten om mark och vatten hårdnar – det är inte självklart samhällsekonomiskt lönsamt att bygga bostäder.

När lantbruksföretagens brukningsenheter uppgår till 1 000-tals hektar kan deras planering få stor inverkan på det kommunala landskapet. Hargs bruk, en av Sveriges största bruksenheter är om 23 000 hektar. Man är en stark och engagerad medspelare i sin kommun med en vd som ser det som en nytta att ha en nära relation till kommunens planeringsfunktioner och delta i plangruppen.

Kunskapsförsörjning får gärna länsstyrelsen bestå kommunerna med. Det sker idag ofta genom att län och kommuner samverkar i projekt av utvecklingsprojekt. Leader+ projekt är ett exempel på där kommuner och län bygger gemensam kunskap. För närvarande drivs 12 – leaderprojekt i Sverige med EU-stöd. Projekt är ofta resursförsörjda från EU. Vi behöver bli ännu skickligare att strategiskt använda de möjligheter som projektfinansiering ger. Men det behövs också en slags kunskapsutveckling i vardagen och för vardagen.

Det centrala är att kommunen äger planeringsprocessen och att länet har en bra ingång med de kompetenser som varje kommun inte kan bygga upp och vidmakthålla av egen kraft. Vi ser nu en utveckling på djurskyddssidan där en arbetsomfördelning planeras och länet avses ta över djurskyddstillsynen. Återföring till kommunen om djursituationen måste ske i någon typ av planeringsgrupp. Kommunen kommer att ha tillsynen av eventuell livsmedelstillverkning.

Munkedals samverkan med länet och deltagande i leader+ och andra projekt kan ses som ett sätt att söka och därmed på sikt erövra kunskap och bygga kompetens för sin utveckling. Min insyn i hur kommun och länsstyrelse arbetar visar att man allt mer anlägger en myndighetsutövning baserad på kompetensstöd och utveckling som grund för att uppfylla sitt uppdrag.

En bättre kompetensförsörjning kan behövas för de mindre och medelstora kommunerna. Jag menar att en länsstyrelse med lite kompletterande text i regleringsbrevet och allokerade resurser kan stå för både den kompetensförsörjande kraften och den "hårdare" myndighetsutövningen parallellt.

Det är genom att människor i planeringsprocesserna utvecklas som den sammantagna kraften och kvalitén i planeringen vinner i styrka, och vi får bättre miljöer att bruka.

Nytta och anspråk

I många översiktsplanearbeten värderas fortlöpande nyttan av planerade aktiviteter sysselsättningsmässigt och kommunalekonomiskt. I Munkedals kommuns arbete med översiktplanen är en viktig del konsekvensbeskrivningen av arbetsmarknaden för olika handlingsalternativ.

Svenska ridsportsförbundet har låtit utföra beräkningar av vilka sysselsättningsmässiga effekter hästarna har. Man har kommit fram till att tio hästar genererar ett manår på arbetsmarknaden. Det fördelar sig i huvudsak på:

- Djurskötare
- Veterinär
- Foderodling
- Utrustnings- och tillbehörstillverkning/försäljning
- Hovslagare
- Transporter
- Fordonsförsäljning

Idag har vi 30 hästar per tusen invånare. Omräknat finns det omkring 270 000 hästar i Sverige, och hästnäringen svara för cirka 27 000 arbetstillfällen. Flertalet av dessa arbetstillfällen har en direkt geografisk knytning till platsen där hästar finns.

Anspråk gör man genom att visa för andra hur viktig man är.

Taktik

Taktik är medlen för att genomföra strategier och nå uppsatta mål. Följande föreslås:

Bygglovet på landsbygden görs allmänt gällande. Det är ett viktigt taktiskt medel för att stärka kommunens kunskap om utvecklingen på landsbygden och för planeringen av den. Det merarbete som uppstår av en ökad ärendetillströmning och en mer omfattande tillsyn kan till viss del kompenseras av att tydligheten i systemet kan få genomslag i det allmänna rättsmedvetandet. Det kommer att rensa bort mycket arbetstid som kommunala tjänstemän idag lägger ner på att förklara hur gränserna går mellan vad som är befriat från bygglov och vad som inte är det, samt hantera de rättsliga processer som följer av allmänna missuppfattningar och avsiktliga feltolkningar.

Kommunen görs till ägare av ärendeprocessen. Min mening är att man genom att samla så mycket som möjligt av process och hantering till kommunen ges det bättre förutsättningar för att skapa goda och begripliga lösningar vid den fortsatta gentrifieringen av kulturlandskapet. Om det görs tydligare hur processen fungerar, mer transparent och den blir kongruent för alla, blir det en stor nytta för samhället i form av ökad effektivitet i kommuner och läns administration av bygg- och planeringsärenden. Det är angeläget att hitta en ordning som innebär en enkel och tydlig hantering.

I planeringsaktiviteten är ackumulering av kunskap det avgörande. Den påverkar flera kvalitativa element i den genomförda verkligheten. Var kunskapen hamnar är avgörande för hur dynamisk en process kan bli och hur stora informationsmängder och antal problemlösningar den kan syntetisera till konkreta handlingsplaner för genomförande.

Ett taktiskt medel är att skapa koncept för boendekedjor för boendet och boendekarriärer på landsbygden. Detta kan vara en strategisk del av den kommunala planeringen. Boendekedjor och hur dessa fungerar, utgör en del av det politiska samtalet när det gäller tätortsutveckling och boendekarriärer i ett stadsperspektiv. Det förefaller rimligt att liknande analys kan ge intressant kunskap till kommunens planeringsprocess för landsbygden.

Kommunikation, att försörja landet med goda vägar och kollektivtrafik, är efterfrågade nyttigheter de kommunala landsbygdsprogram som tagits fram (jfr Karlshamn). Bredband är en annan form av kommunikation som framstår som viktig för utvecklingen av både företag och boende på landsbygden.

Öka tillgängligheten för samhällsservice. Om detta ska bli möjligt måste kommunen ganska bestämt i sin planering kunna påverka bosättningsutbredning och lokalisering av företagsamhet. Det kanske inte måste handla om att bygga vårdcentraler och förskolor i alla kommundelar på landet utan att göra de man bygger mera lättillgängliga, via säkra vägar och med kollektivtrafik. Kollektivtrafik i avropsform av typ taxi/buss med samåkning kan vara bland de produkter som behöver utvecklas för att landsbygdens befolkning ska få en jämlik försörjning med samhälleliga nyttigheter.

De traditionella lantbruksföretagen och hästgårdsboendet har olika kulturer i bakgrunden. Det kan bli en stor positiv tillgång för landsbygden. Mötet mellan kulturer innebär ofta kreativa språng i utvecklingen. Taktiskt ska man se på hur de kompetenser som finns i landsbygden idag kan utveckla de näringar och det boendet som är på väg dit, men även det omvända att ta tillvara den kompetens och det engagemang som strömmar ut på landsbygden för att utveckla och hitta nya riktningar för användande, bevarande och utveckling av kulturlandskapet.

Grundprincipen att allt byggande ska föregås av detaljplaneläggning skulle förbättra likställdheten mellan tätort och landsbygd. Det är sannolikt ett alltför tungt arbete att genomföra fullt ut.

Att i det perspektivet ha ett symmetriskt tillämpat bygglov för allt byggande i kommunen med kommunen som samordnande för en komplett hantering av tillstånd inklusive kompletterande granskningar och yttranden/beslut från RAÄ, SNV med flera, utgör en balanserad lösning. Det skulle göra stad och land mer likartade. Ärendet möter kommunen direkt och länsstyrelsen indirekt.

Scenario; Generellt bygglov som taktiskt medel

Vad blir konsekvensen av att använda bygglovsinstrumentet lika för all byggnation och etablering inom hela kommunen?

Sedan bygglovplikten var aktuell senast 1983 i beredningen av nuvarande PBL skrev dåvarande bostadsdepartementet i sin lagrådsremiss angående utformning av lantbrukets ekonomibyggnader: "Det är angeläget att byggnadsnämnderna får möjlighet att inom vissa områden påverka främst byggnadernas yttre utformning och deras inplacering i landskapet." I vissa fall är byggnaderna numera av närmast industriell karaktär, och dominerar på sina håll dominerar landskapsbilden. "Den här beskrivna verkligheten har stärkts i sin karaktär och byggnaderna är idag ännu större och mer dominerande när de läggs ut i landskapet.

Tidigare byggdes mycket av lantbrukets byggnader med stöd av staten och lantbruksnämnderna utövade ett aktivt tillsyns- och besiktningsarbete. Idag finns inget kvar av den ordningen. Förprovning av djurskydd och miljöprovning och tillstånd enligt miljöbalken, MB, har precis som det låter, en annan inriktning.

Att styra byggandet utifrån mönsterritade anläggningar som förutsättning för bidrag uppfattades efterhand som hämmande för utvecklingen och rationaliseringsarbetet i näringarna.

Bygglovet på landsbygden är värdeladdat på grund den areella näringens historiska syn på myndigheter och deras myndighetsutövning. Bilden av myndighetsutövning som klåfingrig och okunnig ligger sannolikt bakom de politiska besluten om befrielse från bygglovsprovning vid byggande av ekonomibyggnader.

Idag har den enskilde näringsidkaren och de som flyttat ut på landet ofta ett laddat förhållande till den lokala byggnadsnämnden på grund av all oklarhet om vad som gäller. Arkitekten/ingenjören på byggnadsnämnden har ett tungt arbete med att förklara och lägga till rätta eftersom man är i ett gränsland där mycket bygger på föreställningar om en större oreglerad frihet än vad som faktiskt medges. Hur stor den givna friheten till oreglerat byggande faktiskt är, bestäms delvis av de lokala tjänstemännen på byggnadsnämnderna och deras politiker. Det varierar mycket mellan kommunerna idag vilka bedömningar som görs.

Att koncentrationen av konflikter mellan näringar är särskilt stor kring de expanderande stadsområdena är givet och utgör samtidigt ett starkt argument för att hanteringen ska göras mer symmetrisk/kongruent i stad och på land.

Ett sätt att hantera reglering med bygglov som ofta nämnts är möjligheten att införa lokal bygglovspflicht. Det framhålls ibland som ett bra alternativ till den generella bygglovspflichten, att göra detta med områdesbestämmelser, som är instrumentet som står till buds, innebär det ansenliga arbetsinsatser för kommunen. Exempel från Göteborg där man syftar till att bygglovsbelägga bebyggelse av kulturhistoriska skäl redovisar ett lika stort eller större arbete än en normal detaljplan på grund av det stora pedagogiska arbete gentemot sakägare som erfordrades för att landa processen i något som fungerade i verkligheten. Det är inte bara att lägga ut bygglovspflichten. Och om man skulle göra det fläckvis så finns ändå generellt sett problembilden, om lovplikt och befrielse, kvar i det allmänna rättsmed-

vetandet. Göteborg har två områdesbestämmelser med bygglovsplikt utanför tätort.

Skillnaderna i administrativa regler som gäller för rättigheter att bygga och hanteringen av ärenden skapar förvirring ur den enskildes perspektiv. Dagens situation i den kommunala planeringen har lett till att kommunerna via detaljplaneinstrumentet byggt upp en stark kunskap och kompetens om de egna tätorterna och fastsällt tydliga riktlinjer för vad man kan göra respektive vad som inte fungerar utifrån ett kommunalt helhetsperspektiv. Kanske är det just genom detta holistiska perspektiv som kommunerna står på fast grund och med gott självförtroende i tätortsutvecklingen. I tätorten måste kommunen via tillståndsgivning arbeta fram goda grunder för sina beslut. Det större ekonomiska trycket i de flesta tätorterna bidrar till att kommunerna måste svara upp välgrundat för att vinna i respekt.

Prövningar för miljö och djurskydd kan fortsatt ligga kvar på länsstyrelsen men passera kommunen som blir ansiktet mot den enskilde och står för en kommunal förankring. På liknande sätt som för planeringsverksamheten har det en positiv betydelse att kommunen äger processfrågan i samband med bygglovet.

En viktig följd är att kommunen får bättre kunskap om byggandet inom kommungränserna. För att klara av uppgiften behöver kommunen utveckla kompetens och rutiner för att hantera byggnads- och planeringsärenden även för byggande i landsbygden. I gengäld får kommunen förutsättningar att samordna och lösa problem och konflikter knutna till de gentrifierade zonerna närmast tätorterna.

I de ärenden som har regional eller nationell karaktär måste självklart en samordning av kommunöverskridande intressen hanteras, men poängen är att de hanteras inom ramen för en kommunal prövning och tillståndsgivning och en effekt bör bli att kunskap och kompetens stärks inom kommunerna och därmed personerna i den kommunala förvaltningen.

Om kommunerna åläggs ansvar för tillståndsgivning för alla projekt i kulturlandskapet innebär det främst att kommunen måste bygga upp kunskap om sig själv som man idag inte har orsak att allokera resurser till. För det andra blir bilden av hur man gör och vad man kan göra mer entydig. Det tredje är naturligtvis att de företagare som idag har en närmast oreglerad situation upplever irritation och att en störning tillkommit i deras verksamhet.

En invändning som ofta hörs från lantbrukets och LRF:s sida är att det brister i kompetens inom kommunerna. Det kan så vara, men har man inte ansvar så har man inte orsak att spendera pengar på att bygga upp kompetens inom ett område. Ett enkelt sätt och ett i det närmaste kostnadsneutralt sätt är att de kvalitetsansvariga, som representerar byggherrens fackkunskap i byggprocessen, skulle ges en tilläggs-certifiering om de vill verka inom lantbruket. På det sättet försörjs de areella näringarna med processkompetens och samhällsvillkoren får en extra stark kvalitetssäkring.

En situation som visar på en slags asymmetri i dagens situation är när de stora gårdarna förlänger sin förädlingskedja och utvecklar den till en industriell verksamhet. Att göra korv och ost direkt från gårdens produktion är fortsatt en del av det areella företaget.

Verksamheten står förvisso under granskning och prövning hos livsmedelsverket och den kommunala hälsovårdsinspektionen, men etableringen är annorlunda än den som vill starta en livsmedelsindustri.

Är man ett externt företag och ska etablera låt säga ett mejeri eller charkuteri- tillverkning blir handläggningen annorlunda oavsett om man söker etablering i tätort eller på landsbygden. Bygglovsgranskningen och eventuell detaljplanläggning blir en del av ärendets hantering.

Bygglovsavgiften måste anpassas från att idag tas ut på kvadratmeter till att tas på annat sätt då lantbrukets byggnader är stora men produktionskostnaden per kvadratmeter är cirka 25 procent av bostadsproduktionskostnad. Kanske kvot byggnadsyta/schablonkostnad byggnadsklass eller...? Kostnaden enligt dagens taxor är inte en möjlig pålaga i projekten och står inte i proportion till arbetsinsatsen för granskningen.

Slutsatser

Min slutsats är att det ur allas gemensamma nytta och intresse ska införas en likvärdig och generellt gällande bygglovplikt i stadsbygd och på landsbygd. Alla inom länsstyrelserna som ansvarar för samhällsplaneringsfrågor ställer sig positiva till en föreslagen bygglovplikt. I motsättning till dessa står de inom länen som ansvarar lantbruket. De ställer sig unisont negativa i sina yttranden. Summan visar på hur olika man ser på frågan. Å ena sidan finns en stor oro för krångel och administration till ingen nytta. Å den andra sidan finns en stark önskan att skapa kommunikation och konkreta hållbara synliga och kända planeringsförutsättningar för hela planeringsområdet. Vad blir då en möjlig tulipanas?

Ett problem är om den areella näringen förblir ”osynlig” i den kommunala administrationen så fortsätter ett utanförskap som leder till att ingen kunskap om lantbrukets problem och behov finns utanför den egna kretsen och kommunikationen kan försvåras på grund av att man måste anstränga sig för att förstå. Att vara i ett utanförskap i samhället gör det inte enklare utan svårare att påverka och få del i nyttan av kommunala och statliga medel och investeringar. Det är viktigt att lantbruket gör sig själv synligt och det gör man genom att delta. Deltar man så blir man känd är man känd och det är allmän kunskap hur viktig man är, så blir man en säkrare och mer tillförlitlig aktör i samhället. LRF fixar nog fortsatt detta i riksdagen och Rosenbad men det har också betydelse på lokal nivå. Priset för att ta och få plats på en lokal arena är att man öppnar för en kommunal hantering i planerings- och tillståndsfrågor.

Om man tar det steget så kommer nyttan på sikt att överträffa värdet av oreglerat byggande.

Samhället kan bidra med att alla byggärenden går via en kommunal hantering i sin helhet och samordna alla prövningar/beslut och yttranden i sitt bygglov. Då har man minskat antalet ärenden från två till ett. Idag har lantbruket en separat prövning för miljöpåverkan och en för djurskyddet men inget för byggandet. Nu skulle det kunna bli samordnad prövning i ett ärende hos kommunen. Prövning av lokalisering och byggnad i ett

bygglov som inkluderar miljöprövning och prövning av djurskyddet och ärendet finns hos kommunen som även låter de normala kommunala instanserna kika på ärendet – räddningstjänst och miljö och hälsa.

5. Styrmedel och instrument – en orkester kollationeras

Regelverket som styr över byggverksamheten kan liknas vid en orkester där det inte räcker med ett antal duktiga musiker för att det ska låta väl. Det behövs också en bra kollationering och att instrumenten är rätt stämda.

Det går snabbt att hitta åtminstone de huvudregler som gäller en viss situation. Däremot kan det ställa till oklarheter om vad som ska anmälas, sökas tillstånd för, förprövas, besiktigas före användning eller typintygas. Att samordna detta och kanalisera ärenden via en instans kommunen, ger flera positiva effekter.

I kranszonen runt tätorterna får vi, på grund av undantaget från bygglovsprövning för de areella näringarna en komplicerad situation. Det beror på att kommuner gör olika uttolkningar av lagen och läget att den rättspraxis som finns pekar åt olika håll, att de som vill göra saker själva ser sina projekt som befriade från bygglovsplikt. Man kan utan överdrift säga att det är här som det låter mest falskt i orkestern. Frågan är särskilt aktuell i de gentrifierade områdena närmast städer och tätorter. Kommunala tjänstemän vittnar om dessa som de mest arbetskrävande projekten i vardagen, ställt mot projektens storlek. Lagen är också otydlig om hur kommunen verkligen ska hantera gränsdragningar avseende mindre uthus och mindre tillbyggnader på landsbygden. Rättsfallen visar utslag i helt olika riktningar vid olika tillfällen. Kommunerna känner därmed inte att de rättsfall som finns ger stöd eller sätter nivån. Kanske är det så att rättsväsendet inte är tillräckligt vant vid dessa ärenden eller så har man inte har tillräcklig god överblick. Alternativt är det en kombination av allmänt svävande lagtext och att denna typ av nyttjanderätt, intrångsrätt och tillståndsrätt utgör en mycket komplicerad juridisk kontext.

Grunden för hushållning med mark och vatten inom en kommun är planeringsmonopolet som kommunen har givet via plan och bygglagen (PBL). Till den kommer förordningar och föreskrifter. Miljöbalken, (MB) är den andra grundstenen. Kompletterande till dessa finns en uppsättning lagar och förordningar och föreskrifter, se nedan.

Regleringar

Ovanför lagar och regler finns ett paraply med Sveriges 16 Miljömål fastställda av riksdagen, där ansvaret för att utveckling, övervakning uppföljning och styrning har lagts ut på de statliga verken. Naturvårdsverket ansvarar för 10 av de 16 målen och Boverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Kemikalieinspektionen, Statens strålningsinstitut och Sveriges Geologiska Undersökningar för var sitt. Dessa sexton mål sitter längst fram i orkestern som violiner. De ska ge tonen i musiken.

Den övriga instrumenteringen består av lagar, förordningar och föreskrifter, ett urval redovisas nedan. Dessa representerar tyngd och kraft och är väl närmast slagverk, horn och trumpeter i orkestern. De håller takten och utgör ett starkt komp.

Lagar och föreskrifter ur landsbygdsperspektiv är:

- Miljöbalken, MB, SFS1998:808
- Förordningen om miljöfarlig verksamhet, ur MB, SFS 1998:899
- Förordningen om miljöhänsyn i jordbruket SFS 1998:915, gäller vissa geografiska områden.
- Statens Jordbruksverks Föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket, SJVFS 1999:79.
- Naturskyddsföreskrifter, NFS, ur MB 1998:899.
- Plan- och Bygglagen, PBL, SFS 1987:10
- Byggnadsverksförordningen, ur BVL
- Boverkets byggregler (BBR) och Boverkets konstruktionsregler (BKR), ur PBL.
- Väglagen, VL
- Lagen om skydd mot olyckor, SFS 2003:778. Räddningstjänsten mm.
- Lagen om kulturminnen, SFS 1988:950, Reglerar nationella arkeologiska fyndigheter och reglerar kostnader för undersökning och ev. grävningar. SFS 1988:950
- Torvlagen, SFS 1985:620, Bearbetningar av torvmossar
- Ellagen, SFS 1997:857, med förordningar och föreskrifter.
- Arbetarskyddsföreskrifter, AFS ur Arbetsmiljölagen 1997:1160.
- Djurskyddslagen 1988:534
- Djurskyddsföreskrifter, DFS 2007:5, ur Djurskyddsförordningen 1988:539.
- Förprovning av djurstallar, SJVFS 1999:95.
- Skogsvårdslagen 1979:429
- Skogsstyrelsens författningssamling, SKSFS

Hela regelverken finns att läsa på följande hemsidor:

- Svensk Författningssamling – www.riksdagen.se Boverket – www.boverket.se
- Jordbruksverket – www.sjv.se (har tagit över djurskydd från den 2007 nedlagda djurskyddsmyndigheten.)
- Naturvårdsverket – www.naturvardsverket.se
- Arbetsmiljöverket – www.av.se
- Skogsstyrelsen – www.skogsstyrelsen.se
- Räddningsverket – www.srv.se
- Riksantikvarieämbetet – www.raa.se

Stimulering

Ekonomiska styrmedel som stimulansmedel. I denna del av orkestern sitter bidrag, avgifter och skatter. Vi är nu bland, flöjter och harpor å ena sidan och altfiol och kontrabas å den andra. De lockar respektive ger grund åt melodispelet.

Det nationella Landsbygdsprogrammet för perioden 2007-2013 är antaget av riksdagen och av EU. På länsstyrelsenivå arbetar man fram regionala landskapsprogram. Skåne län är exempel på ett ambitiöst sådant arbete. Kommunala lokala landsbygdsprogram är under framtagning. Exempel bland annat i Karlshamn. Landsbygdsprogrammen är en förutsättning för att ta del av EU-medel.

Exempel på medel av utvecklingskaraktär inom landsbygdsprogrammen är Axel och Leader.

Axel 1,2 3,4 – EU-medel till regional och kommunal utveckling.

Axel 1 Stimulera till konkurrensförbättrande insatser inom areella näringen.

Axel 2 Medlen används till miljöförbättrande åtgärder. Bland annat Natura 2000 medel.

Axel 3 Medel för att på landsbygden diversifiera de areella näringarna och bygga upp bland annat turism med landsbygdsprofil.

Axel 4 Ska sätta fart och stimulera själva genomförandeprocessen.

Leader+ EU-projekt regional nivå Sverige har 12 stycken.

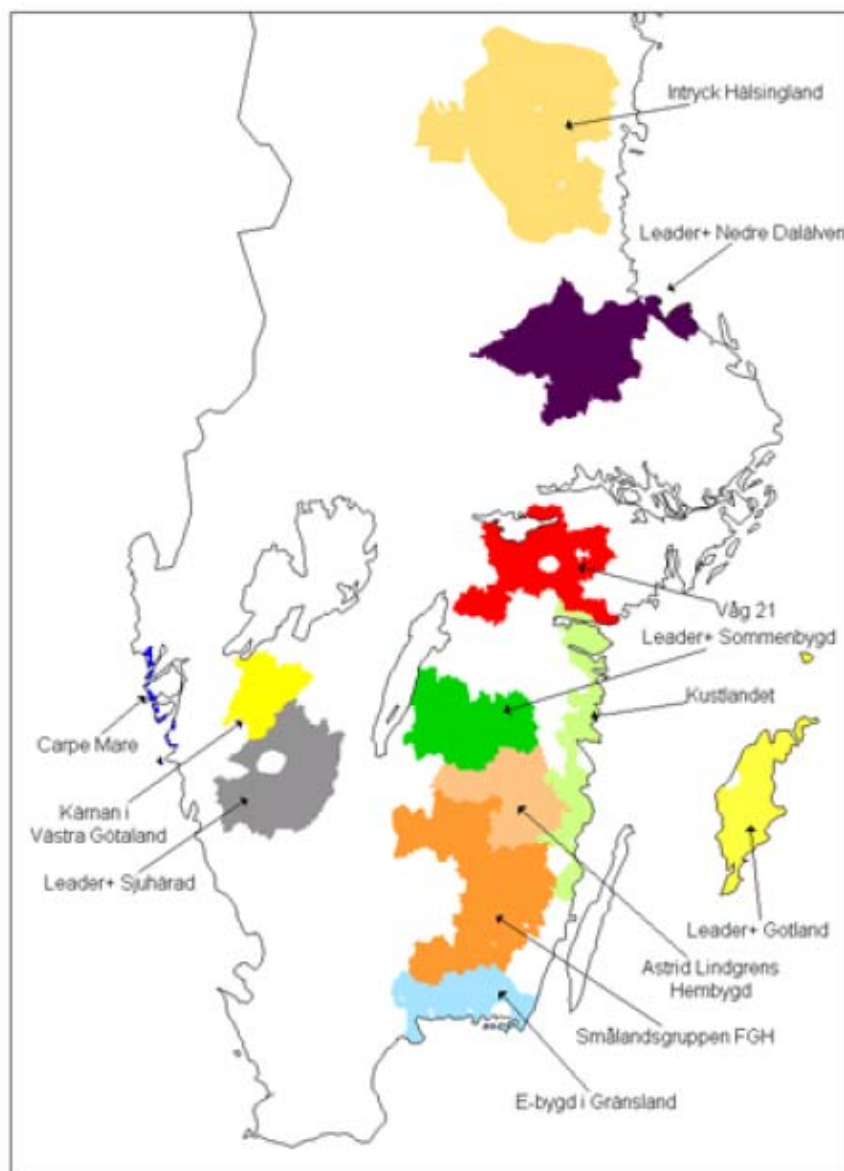

Illustration ur Nationella Landsbygdsprogrammet 2007–2013. 12 Leader+ projekten.

EU-bidrag som refererar till areal eller avkastning. Deras inriktning och betydelse är regeringen med och påverkar centralt i Bryssel.

Alla olika bidrag är stimulans för att lyfta olika frågor och för att skapa en specifik profil i utvecklingsarbetet. I princip kan man tala om att man lockar och drar utvecklingen i önskad riktning.

Avgifter kan vara ett kompletterande och viktigt styrmedel och man kan säga att man trycker utvecklingen i den riktning man strävar till och skärmar av visst beteende genom förhöjd avgift i den riktningen. Exempel att jämföra med är sophantering i städerna där man genom höga avgifter på blandat avfall och låga avgifter på sorterat avfall drastiskt har sänkt andelen osorterade sopor i den kommunala avfallshanteringen.

Skatter kan fungera likartat som avgifter men är en betydligt mer svårmanövrerad hantering.

Markvärdesvärderingsinstrumentet som taktiskt medel i planeringen blir nog orkesterns cello. Den kan både spela melodin och ge en fyllig återklang när den används. Inom översiktplaneringen finns ett starkt behov av förnyelse genom att i ekonomiska termer värdera mark så att man får med andra värden än det ekonomiska värdet av avkastningen. Vilka värden och hur man ska sätta kriterier och få en samlad värdering i kronor är än så länge vagt. Men försöksmodeller bör byggas och provas i planeringen av den tätortsnära landbygden. Man skulle kunna komplettera en värdering som endast tar hänsyn till markens ekonomiska bärkraft till att också inkludera den biologiska, sociala, kulturella och estetiska bärkraften. Att sammanfatta alla värden i ekonomiska termer kan vara en modell som gör det enkelt att värdera olika handlingsalternativ.

En viktig bricka i planeringsspelet är riksintressena. Dessa i varje avseende absoluta nationella intressen har en särställning i prövningen av projekt och i planeringen. Riksintressena är en kontrollstation som omfattar, fornninnen, försvaret, logistik, kommunikation, kraftledningar, pipelines med flera. Kanske är detta träblåset i orkestern. Ibland en fagott som ligger djupt och ibland en oboe som låter lite gällt.

Förprovning av djurskydd och miljöprovning – en konsekvensbeskrivning

Prövningen av miljöpåverkan från större djurstallar är en så kallad B-prövning enligt miljöbalken och förordningen om miljöfarlig verksamhet – SFS 1998:899. B-prövningar utförs av länsstyrelsen. A-anläggningar är av typen raffinaderi och kraftverk och görs direkt av miljödomstolen. C-anläggningar för jordbruket innebär en anmälningssplikt till den lokala myndighet som svarar för miljö och djurskyddstillsyn, till exempel miljö & hälsovårdsnämnden. U-anläggningar är nivån för ärenden utan förprovning.

Djurskyddslagen gäller alltid. Här finns en utbredd missuppfattning att man först måste ha en anläggning som överstiger den nedre gränsen för ”stallov” föra att man ska behöva uppfylla djurskyddsföreskrifternas reglering om mått m.m. Den nedre gränsen är 5 hästar respektive 10 nötkreatur. ”Stallov” är ett begrepp för förprovningen av djurskyddet.

Från och med 1 januari 2008 höjs den undre gränsen för projekt där provning ska ske från 200–400 djurenheter för nötkreatur. Men om vi till att börja med utgår från de nu gällande nivåerna upptäcker vi följande.

Anläggningar med mellan 100–200 djurenheter medför anmälningssplikt.

Anläggningar som har under 100 djurenheter kan byggas utan att någon provning av miljöpåverkan mot MB görs, avseende, miljöbelastning, utformning eller lokalisering. Vad innebär då detta?

En anläggning med 60–70 djurenheter är en enhet som med dagens avropspriser på mjölk kan ge ekonomisk bärkraft för en person. En mjölkrobot och lagom mycket mark cirka 60–100 ha för bete och vallodling skulle kunna utgöra en sådan brukningsenhet. Denna enhet kan bildas och drivas utan att anläggningens lokalisering eller byggnaders lokalisering eller byggnaders utformning är känd utanför lantbruksföretaget. Det enda samhället ser av denna lokalisering är att man i förprovningen av djurskydd

på lantbruksenheten granskar just djurskyddsfrågan och att man underrättar också den lokala miljö- & hälsovårdsförvaltningen, samt länsantikvarien.

Om man nu byter till 99 hästar så finns även detta endast som en djurskyddsprovning på länsstyrelsen. Där granskar man innerklimat och invändiga mått avseende byggnad och att arealer finns när hästen vistas utomhus.

De kommunala organen som ansvarar för planering enligt planmonopolet känner inte till att dessa anläggningar överhuvudtaget existerar. Ett stall med 99 hästar inklusive ridhus och paddockar är till exempel en mycket stor anläggning. Bara stallbyggnader kan handla om nära 3 000 kvm. Ett ridhus, erfordras för att kunna motionera hästarna året om, kanske 2 000 kvm och till detta bilokaler för foder utrustningar och maskiner. Det finns rättsutslag som visar att om anläggningen kan klassas som avelsanläggningen så utgör den en del av de areella näringarna. Att man eventuellt bedriver annan verksamhet också, till exempel uppstallning av hästar mot ersättning eller ridskoleverksamhet. Var man då hamnar rättsligt är oklart. Då orkar inte den kommunala byggnadsnämnden normalt med att följa upp. Särskilt inte om man redan fått fel i rättslig provning i första läget då hästavel var syftet med hela anläggningen och gett anläggningen befrielse från bygglovsplikten enligt PBL.

Ingen annan verksamhet kan få etablera något liknande utan föregående detaljplaneläggning och bygglovsprovning oavsett var i kommunen man försöker etablera sig. Anläggningar med över 200 djurenheter miljöprövas av länsstyrelsens miljöenhet som meddelar tillstånd och villkor för verksamheten. Förprovning av djurskydd utförs.

Dessa enheter kan naturligtvis bli ännu större. Wapnö som är störst i Sverige på mjölkproduktionssidan har idag 1 900 djurenheter och har ansökt om att få öka till 2 500. För deras del är konkurrensen om mark en huvudfråga och eventuella administrativa åtgärder viktiga men inte avgörande.

Det nya förslaget avseende miljöprovning är att anläggningar under 400 nötkreatur inte ska ske enligt miljöförordningen. Om man lägger samman detta med förslaget som nu lyfts i debatten, om att slopa all förprovning av djurskyddet, kommer samhället endast att utöva tillståndsgivning på ett mycket begränsat antal anläggningar.

Det kommer att planeras för byggnader på 4 000–5 000 kvm och mer i landskapet utan att någon annan än lantbruksföretaget vet om det. Totala byggnadshöjden kan närma sig 16–18 meter. Silos och liknande tillbehör kan dra iväg mot 25 meters höjd.

Tar man bort miljöprovningarna för de flesta byggnadsprojekten och väljer att inte utöva tillsyn av projekt och produktion av byggnader via bygglov utan endast driften, riskerar man att på den tätortsnära landsbygden få många svåra konflikter. Vad ska samhället göra för riskbedömning? Vad gör näringarna för riskbedömningar?

Summering

Kommunen bör få bättre mandat än idag att planlägga och pröva åtgärder inom gränsen för sitt planmonopol.

Näringarna på landsbygden bör lista de fördelar som en planerad utveckling kan ge jämfört med de konflikter en oplanerad utveckling i kulturlandskapet kan ge. Priset man betalar är den oreglerade byggrätten för ekonomibyggnader. Vinsten man kan göra är att få del av kommunala nyttigheter och investeringar såsom kollektivtrafik, vägar osv. Men framförallt får man skydd för konflikter med andra intressenter som koloniserar kulturlandskapet.

Kommunen och de areella näringarnas företrädare bör sätta sig ned och överlägga om kommunal planering på landsbygden och den konfliktbegränsning den kan medföra. Kommunerna har nyttigheter att erbjuda näringen om man kan komma in i en positiv hantering av planerings och byggnadsfrågor.

6. Delstudier

Munkedals kommun – utveckling och översiktsplanering

Munkedals kommun är en kustkommun i Bohuslän längst in i Gullmarsfjorden. Den nya motorvägssträckningen för europaväg E6 är det största nu pågående projektet i kommunen.

Munkedals läge mitt i Bohuslän innebär att avståndet från Svinesund, vid norska gränsen (80 km), är ungefär lika långt som från Göteborg (95 km). Från Uddevalla till centralorten Munkedal är det cirka 25 km.

Landarealen är 635 km². Bebyggelsen är ganska jämt fördelad mellan tätorter och landsbygd. Av kommunens knappt 10 600 invånare bor cirka 5 900 personer i någon av tätorterna Munkedal, Dingle, Hällevadsholm och Hedekas.

Centralort är Munkedal, som erbjuder ett rikt och varierat utbud av service och varor. De tre största tätorterna Munkedal, Dingle och Hällevadsholm har alla goda kommunikationsmöjligheter genom närhet till Europaväg 6 och järnvägen Bohusbanan, vilka tillsammans bildar stommen i trafiksystemet, både för person- och godstransporter

Landsbygdssamordnare är en ny befattning för att stimulera och samordna utvecklingen av de gröna näringarna och näringsverksamhet utanför centralorten i Munkedals kommun. Vidare arbetar man för att via teman stimulera till bosättning i glesbygdslägen.

Jan-Erik Larsson, landsbygdssamordnare, har som roll att styra intresse och stimulera intressenter och kunskapscentra att ta del i utvecklingen av Munkedals kommun. Jan-Erik arbetar i plangruppen för den nya översiktsplanen.

Temaboende är något som man arbetar aktivt med för närvarande, dels i form av hästgårdsboende och boende i anslutning till kommunens golfbana, Torreby, dels i ett inledande stadium med ett motorcenter dels hästanläggning under utveckling har man bl.a. i Håby. Anläggningen ligger alldeles invid den nya E6:an och har ett stort ridhus och stall. Den nytillträdde ägaren avser att komplettera ridanläggningen med bostäder riktade till hästintresserade. Kommunen arbetar för närvarande med att ta fram en detaljplan för bostäderna och man har avdelat en särskild resurs föra att utveckla en kommunal policy och kompetens för att kunna utveckla

hästgårdsboendet i framtiden. Man har att väga in andra intressenter, störningar, de allergena riskerna och infrastrukturella behoven. I planprocessen har man kommit fram till att bostäderna läggs inom detaljplan medan infrastrukturen finns med i planprogrammet.

Motorcentret ska byggas upp kring en speedwayklubb som vill bygga en bana i Munkedals kommun. Förebild finns i grannkommunen där det runt omkring den klassiska motorcrossbanan, Glimmingen, nu spontant etablerats ett temaboende med motor som gemenskap. Detta har skett genom att lediga mangårdar m.m. tas över av motorintresserade. Golfboendet har börjat studeras inom ramen för det nya arbetet med översiktsplanen. Att utveckla golfbanan genom att öka möjligheten till boende nära invid banan har mött ett starkt intresse. En detaljplan kommer att tas fram när ÖP är tagen.

Det berömda laxfisket i Örekilsälven visar hur bärkraft kan hanteras i den kommunala planeringen. Fiskevårdsföreningen som ansvarar för tillsyn och fiske säljer idag allt det fiske som älven tål och inget finns ytterligare att exploatera. Alltså avstår fiskevårdsföreningen (det privata intresset) och kommunen från att försöka öka eller exploatera fisket i Örekilsälven ytterligare.

LRF söker nu medel för att göra en fördjupningsstudie kring boende med hästar Munkedal kommer i så fall att vara en av samverkanskommunerna i det projektet. När det gäller relationen med den gröna näringen så deltar vi i ett projekt tillsammans med övriga kommuner i norra Bohuslän, "Grön Affärsutveckling" Projektet syftar till att försöka få näringen att diversifiera bl.a. I projektet genomförs så kallade kökbordssamtal med lantbrukare för att ge råd och tips på möjligheter.

Jan-Erik Larsson deltar aktivt i den av länet drivna arbetet "Integrerad kustzonsutveckling i Västra Götalandsregionen".

I våra fortsatta samtal prövar jag frågan om hur man ser på byggandet av de areella näringarnas megaformer (stora stallar, magasin, vagnhallar) där kommunens planeringsorgan inte behöver tillfrågas, eller kan samordna det som sker. Det faktum att mycket stora etableringar kan ske utan att kommunen är med om det, upplever Jan-Erik som oroande.

Ny ÖP-organisation – från ett verktyg för myndigheter – till ett verktyg för möjligheter

I Munkedals kommun har man i arbetet med den nya översiktsplanen anlagt ett bredare perspektiv och kompletterat hushållning av mark och vatten med ett starkt utvecklingsperspektiv. Vidare försöker man driva arbetet så att det istället för att vara ett verktyg för myndigheter ska bli ett verktyg för möjligheter. Det är i just detta som Jan-Erik Larssons roll får särskild tyngd. Munkedal har inte samma problembild som övriga kustkommuner i Bohuslän. Munkedals läge längst in i Gullmarn och utan egentliga kustsamhällen medför att man inte har samma profil på besöksnäringen som övriga bohuslänska kommuner. Det man däremot har som genomfartskommun för E6:an är en stor exponering mot dem som rör sig längs E6:an. Som en följd av det får man uppvaktningar av intressenter som gärna vill utveckla handel i anslutning till E6:an som komplement och konkurrens till områdena vid norska gränsen och torp utanför Uddevalla.

Plangruppen har bytt namn och kallas för kommunens utvecklingsgrupp och arbetsuppgiften är översiktsplanen.

Gruppen samlar:

- Landsbygdsutveckling
- Folkhälsa
- Kultur
- Kollektivtrafik
- Näringsutveckling
- Turism/besöksnäring
- Samhällsbyggnad

Inom ramen för arbetet med ÖP utvärderas samhällsnyttan på kommunal nivå av de ovan nämnda projekten och man utreder på vilket sätt man från kommunal sida kan stimulera så att synergieffekterna blir så positiva och omfattande som möjligt.

Fallet Ulkeröds gård – Munkedals kommun

Naturvårdsverket överklagar 1 procent av de strandskyddsdispenser som kommuner och länsstyrelser fattar beslut om. Det blir mellan 50 och 60 stycken av cirka 5 000 dispenser.

Fallet Ulkeröd illustrerar problemen när samordning inte sker mellan kommun/län/stat i ett tillstånds- eller lovärende. Allt är naturligtvis korrekt myndighetsutövning men ur perspektivet för den enskilde entreprenören som genom sin verksamhet försöker förena bevarande av en kulturhistoriskt intressant miljö med att skaffa utkomst, blir det däremot ganska svårbegripligt. Ärendet ligger nu hos miljödomstolen för avgörande.

Entreprenörerna på Ulkeröds gård bedriver jaktutbildningar på deltid samt hotell och konferensverksamhet i allmänhet. Ulkeröds Gård finns med i Munkedals kommuns Kulturhistoriska program. Att kombinera besöksnäring med kulturhistoriska miljöer är sannolikt ett av de bättre sätten att stödja ett fortbestånd av kulturhistoriskt intressant bebyggelse och att miljöer fortsatt förvaltas med pietet.

Nere vid sjön, Lersjön, anordnade man en träbrygga för att kunna erbjuda bad till kurs- och konferensdeltagare. En naturlig fortsatt utveckling av det projektet var att söka lov för att bygga en bastu i anslutning till badet. Byggnadsnämnden i Munkedals kommun samtyckte trots att badbryggan inte var tillståndsprövad. En prövning av strandskyddet gjordes av länsstyrelsen i Västra Götaland. I länsstyrelsen fann man att dispens från strandskyddet i det avskilda läget vid Lersjön var möjlig.

Nöjda med dessa båda positiva besked trodde entreprenörerna att saken var klar. I detta läge valde Naturvårdsverket att överklaga de båda andra myndigheternas tillstånd och dispens och arbetena avbröts.

Entreprenörerna på Ulkeröds gård uppfattar detta sätt att hantera deras ärende som förvirrande. Att allt är korrekt ur ett formellt perspektiv hjälper knappast.

Reflektioner

Symmetri i rättshantering och myndighetsutövning är viktigt för att man ska bygga en god grund i rättsmedvetandet.

Målet för kommunens hantering måste vara få en klarare bild av vilka risker man har att hantera. Både när det gäller själva tillståndsgivningen och för att kunna bättre leda kommunens utveckling. De som kommer och begär att få utföra olika projekt skulle behöva möta en part med självklart mod och en tydlig checklista.

Eftersom projektet ligger inom det kommunala kulturhistoriska programområdet och samtidigt inom strandskyddsområde borde kanske en varningsklocka ha ringt. Hade hanteringen blivit bättre och begripligare om kommunen haft ansvaret att driva ärendet via inhämtande av yttranden/beslut från länsstyrelse och naturvårdsverk inom ramen för bygglovsprövningen. Så är det inte idag men kanske borde processen vara sådan.

Halmstad och Wapnö samspel mellan kommun och stor aktör

Samtal med Lennart E Bengtsson på Wapnö och Sven-Olof Nilsson och Tommy Palm på samhällsbyggnadskontoret i Halmstads kommun. Blandat från tre telefonintervjuer

LB. Vi står helt utanför den kommunala planeringen och blir betraktade som markhållare. Vi har efter hårt arbete i den frågan börjat få gehör för vår egen syn på oss själva som ett viktigt företag i Halmstad kommun, men det är ännu en bit kvar till förståelse för våra behov av markförsörjning för att klara den fortsatta expansion som vi planerar. Vi har nu pågående diskussioner med kommun och stat om förvärv som en följd av de nya villkoren för militären i Halmstad. Jag upplever att tjänstemännen numera ser vad vi håller på med och ser oss som ett större företag bland andra i kommunen.

SN. Wapnöslätten är ett riksintresse och det innebär prövningar i alla ärenden. (Relativt få eftersom det krävs minst prövning i djurskyddet för att ärendet ska bli synligt). Dessutom har vi bestämmelser för hushållning med naturresurser för kustremsan. Dessa ger möjlighet att i princip tillämpa nybyggnadsförbud i området närmast havet.

SN. Halmstad expanderar norrut och österut längs Nissanstigen. Wapnöns behov är kända och vi kommer i framtiden ha anledning att mötas för att lösa Wapnöns och Halmstads stads behov av mark. Men ambitionen är att man via markbyten ska störa varandra så lite som möjligt.

LB. Till den nuvarande situationen bidrar Wapnöns strategiska satsning med besöksverksamhet till djursläpp och gårdsmejeriet för att kommunicera företaget specifikt men också näringen som den ser ut i en modern tappning.

LB. Jag känner en trygghet i att vara och betraktas som företag. Det är viktigt för mig som aktör inom kommunen att inte ses som lantbrukaren utan som företagsledaren. Jag ser att det finns en statusskillnad i umgänget politiker och tjänstemän.

LB. Vi har nu en situation av aktiv konkurrens om mark och när man planerar så att aktiv åkermark längs E6:an gradvis överlåtes till terminalområden istället för att söka mark med lägre odlingsvärde skulle jag önska

att kommunen kunde se markanvändningen lite mer ur lantbruksföretagens perspektiv när man gör sin planering.

LB. Vi har flera gårdsanknutna verksamheter som mejeriservering och nu planerar vi för 40 övernattningsplatser med temat bo på lantgård. Jag tycker vi har bra kontakt med de tjänstemän som diskuterar frågorna nu men när de blir tveksamma på grund av att det luktar lantbruk i miljön så blir jag frågande. Det är ju just det vi tror att våra tilltänkta gäster söker.

LB Mejeriverksamheten står under livsmedelsverkets direkta kontroll.

SN. Kommunen uppfattar att man har en god kontakt med Wapnö. Man känner till problematiken med marktillgång och önskemål att förhandla den dag som försvaret drar sig bort från sina marker.

SN. Halmstad har inte idag strategiska tankar om behov eller det önskvärda i att få ett generellt bygglov.

TP. Jag ser i nuläget inte att behovet finns för bygglov på landet för lantbruket.

SN. Jag ser på sikt att ett mättnadsläge uppstår där de som flyttade ut för att bo på landet inte längre har de kvalitéer som det ursprungligen sökte till följd av att exploateringen kan drivas för långt. Detta ser jag som en orsak för planering.

TP. Tar upp ett fall angående hästgårdar. Man har en konflikt i kommunen där markägaren exploaterat ett område för ett grupphusområde för boende med häst. I projektet finns ett antal ridvägar som nu markägaren i efterhand försöker ta bort pga. han inte gillar dem och ridningen på dem. Kommunen blandas in i konflikten.

SN. Generellt är det dåligt definierat i lagen om gräns för areell näring och vad som är mindre tillbyggnad och uthus utanför tätort.

SN. Som en anekdot från en tidigare tid i Vänersborg. Där hade en bonde en bit mark mitt inne i staden som inte hade planlagts. En dag började han bygga en stor maskinhall på markbiten. När byggnadsnämnden krävde av honom att lämna in bygglov så vägrade han med hänvisning till att det var en ekonomibyggnad för hans lantbruk. Han fick senare rätt i rätten och huset står mitt i staden.

Reflektioner

Att som LB ha en värderande inställning till åkermark som omfattar både ett globalt perspektiv och ett lokalt bärkraftsperspektiv leder fram till behovet av att fundera om man i fortsättningen måste hitta ett annat synsätt på åkermark än som råmark för framtida tätortsexpansion. Översiktsplanen i Göteborg har just detta perspektiv. Översiktsplanen där har man börjat fundera om man via en ny markvärdering kan påverka konkurrensläget mellan landbyggsbehov och tätortsexpansion.

LB's reaktion på att få en generell bygglovsplikt så är det bara en sak som är känslig för Wapnö's del och det är administration. Kan man lösa prövningarna så att administrationen i företaget inte ökar så är det acceptabelt. Ökar däremot det administrativa arbetet så är det en belastning som är svår att bära. Kan det finnas vinster med kommunala tjänstemän som bidrar till kunskapsutveckling och utveckling av regelverk med näringens utveckling för ögonen så är det självklart välkommet.

SN, såg det som en tillgång att ha begränsande regleringar för byggandet utanför tätort i ryggen. Jag undrar om han vill ha det generella nybyggnadsförbudet åter som ett möjligt lokalt instrument?

Wapnös expansion kan man se som exempel på en mycket långsiktig planering när man nu går in och söker tillstånd för ytterligare 30 procent ökning av sin kapacitet trots att man har en bit kvar upp till förra tillståndsprövningens djurenheter. Här blir användningen av mark synligt som problem i kommunen och dess planering. I princip finns det samma behov även när enheterna är mindre och fler men då syns det inte tydligt och eller riktas mot kommunen.

En önskan finns att kommunerna i fortsättningen noga prövar odlingsvärde av mark i fortsättningen.

Västra Götaland – Göteborg

Reflektioner efter samtal med Jens Rasmussen. Länsstyrelsen Västra Götaland

Det är experterna som sätter agendan och i dagens agenda är de miljö- och naturbevarande frågorna i tilltagande enligt JR.

Hushållning med mark och vatten var ursprungligen en hushållnings- och planeringsteknisk fråga som efter Naturresurslagens ersättande av Miljöbalken har gett en starkare betoning på miljövard och bevarande, enligt JR.

Det nu pågående arbetet med landskapsprogram (se till exempel www.m.lst.se) innebär ett i många stycken omfattande arbete kring landskapsanalys. Arbetet fastlägger visuella och naturmässiga värden i landskapet men bara till en mindre del hur kulturlandskapet fungerar och samverkar i ett näringsperspektiv. I Malmö-fallets mycket ambitiösa arbete berörs inte de speciella förutsättningar som börjar gälla i de tätortsnära lägena i kulturlandskapet. Eller den bebyggelse som bokstavligen ligger i kulturlandskapet utanför tätorterna. Landskapsarbetet vars nationella program 2007-13 har godkänts i Bryssel är en del av, och förutsättning i, EU:s finansiella åtaganden i natur och areella näringar.

Landskapskonventionen som bl.a. behandlar den biologiska mångfalden är grunden för dessa arbeten och från den har Naturvårdsverket byggt den nationella strategin och Landsbygdsprogrammet.

Jag vill i samtalet pröva bygglovsinstrumentet som en generell prövning och samtidigt diskutera dagens styrmedel för kommunerna att hantera den lokala markanvändningen, då med speciellt fokus på den gentrifierade zonen i anslutning till tätorterna och storstäderna. Det gäller också frågan om de stora byggnaderna inom lantbruket. När det gäller stallbyggnader för djurhållning brukar länsstyrelsen i samband med förprövningen av djurskydd stämma av med kommunen så att projektet blir känt. Att det nu i det pågående arbetet sätts sådana gränser att det endast är de riktigt stora stallarna med över 400 djur eller 40 000 fjäderfän som ska prövas innebär att det endast är de riktigt stora megaformerna som över huvudtaget kommer att prövas av samhället genom miljöbalk och djurskyddslag.

Utvecklingen idag är att de areella näringarna i allt högre grad kommer att sköta sig själva.

En föreslagen centralisering av djurskyddstillsynen till länsstyrelsen har motivet att man i många kommuner inte har kunnat upprätthålla en tillräcklig tillsynskompetens och att tillsynen har varierat för mycket mellan kommuner. Det föreslagna systemet innebär dessutom att staten skjuter till alla pengarna för tillsynen och den därmed blir avgiftsbefriad.

Jag har vid flera kompletterande samtal som bekräftar att ärenden, främst hästanläggningar, hanteras helt olika i kommuner. Det handlar om avsiktliga feltolkningar men även omedvetna. Begreppet areell näring bidrar till oklarhet. PBL är lite svävande i sin text och man vill ibland avsiktligt tolka förmånligt eller strängt och skillnaden kan bli mycket stor. När kommuner via rättsliga prövningar kört flera fall ger det inga klara besked om vad som gäller där heller.

*Samtal med Ulf Moback och Anders Svensson Planavdelningen
Stadsbyggnadskontoret i Göteborg*

Områdesbestämmelser har man lagt ut i Öxnäs och Skändla. Dessa två exempel har visat att områdesbestämmelser som instrument är arbetskrävande och vi hade inte lyckats om inte stadsmuseet genom pedagogiska bygdevandringar lyckats vända opinionen att acceptera en generell bygglovplikt med starka inskränkningar i vad som skulle kunna släppas fram i fortsättningen. Att man skulle kunna lägga ut generella bygglovpliktsbestämmelser över hela kommunen eller stora delar av kommunen ser inte UM som möjligt. Göteborg kommer i fortsättningen att använda områdesbestämmelser mycket sparsamt. Jag fick uppfattningen att UM inte ansåg instrumentet gav tillräckligt i utbyte när man ser till vad det kostar av ansträngningar att upprätta det.

Översiktplanering

Göteborg har ur marksituation en särställning bland svenska kommuner. På grund av de bedömningar som gjordes på tidigt 60-tal, då Göteborg beräknades kunna växa till en miljonstad relativt fort, så skaffade sig kommunen stora markreserver och sitter i dag på mycket stora råmarksreserver sett i ett nationellt perspektiv. Mycket av den mark som kommunen äger är inköpta lantbruk som till en viss del har upplåtits för boende med hästar. En fördjupad översiktsplan, över en del av Hisingen i nordvästra Göteborg har tagits fram, FÖP Björlanda 2007. Göteborgs kommun arbetar nu aktivt med boendet i stans närhet det sker både på Hisingen och ner mot Onsala och Kungsbacka. Översiktsplanen i Björlanda har gett en del nya erfarenheter och här tillämpas av de nya avstånden häst människa.

UM. När vi arbetar med Tätortsnära i perspektivet runt Göteborg brukar vi räkna med 50 km. Det kanske beror på det enkla faktum att sedan är man inne i andra kommuner, min anm.

Logistik och infrastruktur är centrala frågor för vår planering. Att utveckla hamnen och säkra långsiktiga förbindelser på land och till havs är centralt i ÖP. Vi arbetar för närvarande med en ÖP som vi inom ett år kommer att anta.

Miljöpartiet har i sitt yttrande över ÖP begärt in att man ska säkra "gröna fingrar" in mot stadskärnan från kulturlandskapet. Syftet är att kunna ge biologisk mångfald och tillgänglighet till natur. Men det kan också vara en del av en strategi för intensiv trädgårdsodling. En början till lokal livsmedelsproduktion, UM och AS verkar lätt skeptiska till medlet och möjligheterna.

Samtal med Torbjörn Borgelin bygglovsarkitekt Stadsbyggnadskontoret Göteborg

Vi får kontakt med ärenden på landsbygden genom att grannar klagar på åtgärder under genomförande. Vidare kan det ske genom att lantsantikvarien eller RÄ söker kontakt i ärenden som prövas i andra avseenden än bygglov som djuskyddsprövning, miljöprövning eller riksintresse naturmiljö. Via dessa kanaler får vi kännedom om projekt på landsbygden. Men vi kommer endast i kontakt med dem om de är lovpliktiga.

TB. Tror inte att tillströmningen av ärenden skulle bli så jättestor med ett generellt bygglovskrav. Idag har vi mycket arbete med att lägga till rätta och förklara vad som får byggas och vem som kan bygga utan bygglov och när det skall sökas. Hur kan man klara av att hålla ett öga på planerings-sidan när nyetableringarna i landskapet ökar i antal?

TB. I samband med att vi prövar bygglov utanför tätorten så gör vi en lätt planprövning i ärendet för att kolla av att vi inte kommer att hamna i framtida väg/jämvägsreservat, att inga riksintressen kränks m.m. Det är en avcheckning mot eventuella hinder som görs. Man har inga större möjligheter till konfliktberedande bedömningar etc. Vi stämmer även av konsekvenser i landskapsbilden för dessa åtgärder och jämkar så att effekten blir bra.

På frågan om taxan kan kalkyleras om ifall de stora byggnaderna för lantbruket kommer in i den kommunala hanteringen säger TB att man redan idag jämkar bygglovavgiften när den blir orimligt hög på grund av stor yta, och låga byggkostnader och enkel ärendehantering och därav följande en liten insats på stadsbyggnadskontoret.

Fallstudie, fördjupad översiktsplan, FÖP, Hästnära boende Björlanda, Göteborg

Den fördjupade översiktsplanen läggs ut över ett hästtätt landskap. I området finns två större stall och ett flertal mindre stall. Det finns kulturhistoriskt intressant bebyggelse i två klungbyar. Dalgången är gammalt odlingslandskap. Marken är i huvudsak kommunalt ägd men mindre delar privatägd mark finns i anslutning till en av klungbyarna. Planen lägger fast befintliga infrastrukturer för hästarna, söker skapa förutsättningar för nya långsiktiga lösningar för utveckling samt lösa vissa existerande problem. Delar av området ligger under bullermattan från Säve flygplats och kan användas för bostadsändamål. Däremot lämpar det sig väl för nya stallar och beteshagar. Planen fördelar markanvändningen och förlägger byggnation på bohuslänskt vis i bryn och på höjdpunkter i landskapet men håller mitten fri. Lokaliseringen av ny bebyggelse syftar till att skapa en god exploateringsnivå som ändå innebär att man bor på landet. Man är medveten om risken för en exploateringsmässig mättnad. Kompletterande plantering i landskap för läbildning och luftfiltrering anvisas i planen. Ytor för beteshagar och markanvändning för lokalt producerat foder redovisas. Det rörliga friluftslivets tillgänglighet i området säkerställs.

Reflektion

Planen har precis blivit antagen. Det finns inga erfarenheter så här långt av förbättringar i strukturer och samspel men en utvärdering om ett till två år kunde bli värdefull.

Rättsfall

När det gäller hästar och avstånd till boende samt olika rättsfall så kan man se flera av dessa i boken "Hästar i planeringen" utgiven av Göteborgs Stad. Nyligen har det publicerats nya rön avseende spridningen av djurens allergener. Dessa verkar överensstämma med de lokala riktlinjer som Göteborgskommun tagit fram. Det innebär att den rättstillämpning som hittills gjorts inte har något större värde framöver. De planer som hittills lagts fram kan omprövas mot att de nya rönen accepterar betydligt mindre avstånd mellan häst och människa. Å andra sidan ska man inte dra omkring i ridkläder eller stallkläder utan lämna dem i stallet eller bära dem med sig i en väska.

Bygglovplikt och inte:

Hästgården Nolvik på NV Hisingen

Omkring 2002 får byggnadsnämnden kännedom om att man håller på och reser en stomme på till något stort, ett ridhus på en gård.

Byggnadsnämnden griper in och ber om en redogörelse om vad som pågår. Samtidigt anmodar man byggherren att avbryta bygget tills läget är klarlagt och beslut fattats.

Ägaren hänvisar till att man är på ett lantbruk och att det är fråga om en ekonomibyggnad som man uppför och hävdar att det är för en areell näring som hustrun ska driva på gården. Vidare hade man uppfattat muntligt besked som att ridhuset var en ekonomibyggnad i areell näring. Det är den alltså inte vilket detta fall visat.

Byggnadsnämnden har begärt att man ska söka bygglov i efterhand. Länsstyrelsen och Jordbruksverket yttrar sig. Ägarens tro att kunna räknas som areell näring ogillades.

Bygglov söks och beviljas i efterhand med förhöjd byggnadsavgift istället för bygglovsavgift.

Grannarna överklagar bygglovets till länsstyrelsen men klagomålen avslås.

Det blev en acceptabel lösning enligt TB men ett normalt förfarande hade lett till en bättre lösning för alla, ägaren, grannen och även ur kommunalt perspektiv. Det innebär alltså en kvalitetsförsämring att inte följa de spelregler som finns.

Hästgård Tuve

Ett bygge är på väg upp när förfrågan från granne kommer in till stadsbyggnadskontoret om bygglov söks. Byggnadsnämnden tar beslut om att bygglov erfordras och begär att ägaren snarast ska inkomma med handlingar. Beslutet om att lov ska sökas överklagas till länsstyrelsen.

Ägaren får gehör för sin klagan mot bakgrund av att man i ägarens klagoskrift framhållit avel och en kompletterande stor djurhållning av får, samt samordning med andra bruksenheter.

Precis som i förra fallet hade ett för alla bättre slutresultat kunnat uppnås om man hade haft möjligheten att diskutera lokalisering och geometri i en bygglovsprövning.

Reflektion

Det är inte lätt för tjänstemännen att hitta rätt mellan de olika rättsfallen och stå upp i en ärendehantering idag.

7. Sammanfattning

Jag vill visa att den gröna näringen inte långsiktigt kan stå utanför kommunala planeringsfunktioner i det tätortsnära kulturlandskapet.

Kommunerna kommer som en följd av detta att behöva en bredare kunskap om det som är deras ansvar genom planeringsmonopolet.

Det taktiska medlet för detta kan vara ett generellt bygglov för all byggnation utan undantag. Det skulle för de areella näringarna samordna hela deras ärende. Särskilt angeläget blir det när de nya prövningsgränserna för miljöprövning höjs drastiskt och förprövningen av djurskyddet flyttas till länsstyrelsen. För vissa debattörer som de vill tas förprövningen av djurskyddet bort helt och ersätts med besiktning i efterhand.

Ur mitt perspektiv är det naturligt att rikta in det fortsatta arbetet på att visa vad producenten i den gröna näringen kan vinna vid en planerad utveckling av landsbygden. Lantbruksföretaget ska kunna hävda sig i intressekonflikterna med andra intressen som koloniserar landsbygden. Att i stort gör vinster av samordning är visat

Kommunerna kommer att fylla sitt ansvar för planmonopolet på ett nytt och bättre sätt. Slutligen måste den areella näringens företagare vara en synlig del i kommunerna när planeringen börjar.

8. Källförteckning & referenser

Litteratur

Thomas Anderberg	Den mänskliga naturen
Nya Doxa 1998(1994)
Arne Isaksson	Bygg Bohuslänskt
1980 Gerlesborgs konstkola Gerlesborg
Ulf Moback	Hästar i planeringen.
Göteborgs Stad, 2007
Kerstin Jutell	Bygglovsplikt för jordbrukets
produktionsbyggnader.
Hur påverkas lantbrukets byggprocess av PBL-
förslaget. LBT 1984, Ultuna
Kristina Asca´rd	Systemlösningar för jordbrukets driftsbyggnader
JBT, Alnarp 2007
Landsbyggnadsprogram 2007-2013
Riksdagen 2007
Malmö hus läns landsbygdsprogram
Landsbygdsprogram Karlshamns kommun.
Karlshamn
Edström/Bergström	Framtidens Lantbruksbyggnader
LRF/ 2005
ATG m. fl.	Hästen i politiken
ÖP XX Göteborg
FÖP Björlanda Göteborg
Naturvårdverkets hemsida
Jordbruksverkets hemsida
Skogsstyrelsens hemsida
Boverkets hemsida
Riksdagens hemsida
Glesbygdsverkets hemsida
Miljödomstolen	Handlingar avseende Ulkeröds Gård Munkedal
SBK Göteborg	Handlingar avseende Tuve och Nolvik
hästgårdsärenden.

Intervjuer

Thomas Anderberg	Docent i filosofi Uppsala Universitet
Dick Hedman	Samhällsplanering Västra Götaland
Jens Rasmussen	Samhällsplanering Västra Götaland
Ulf Moback	Översiktsplaneavdelningen SBK Göteborgs Stad
Anders Svensson	Planenheten SBK Göteborgs Stad
Torbjörn Borgelin	Byglovsenheten SBK Göteborgs Stad
Mona Seuronen	Översiktsplaneavdelningen
Jan-Erik Larsson	Landsbygdsamordnare Munkedals kommun
Per-Arne Mattsson	Mattsson & Stockzelius Agritektkontor AB
Lennart E Bengtsson	VD Wapnö – Halmstad
Sven-Olof Nilsson	Stadsarkitekt Halmstad Kommun
Tommy Palm	Stadsbyggnadskontoret Halmstad
Lars-Olof Lyrdal	Ulkeröds Gård
Ulf Diedrichsson	VD Hargs Bruk

Boverket

Box 534, 371 23 Karlskrona
Tel: 0455-35 30 00. Fax: 0455-35 31 00
www.boverket.se